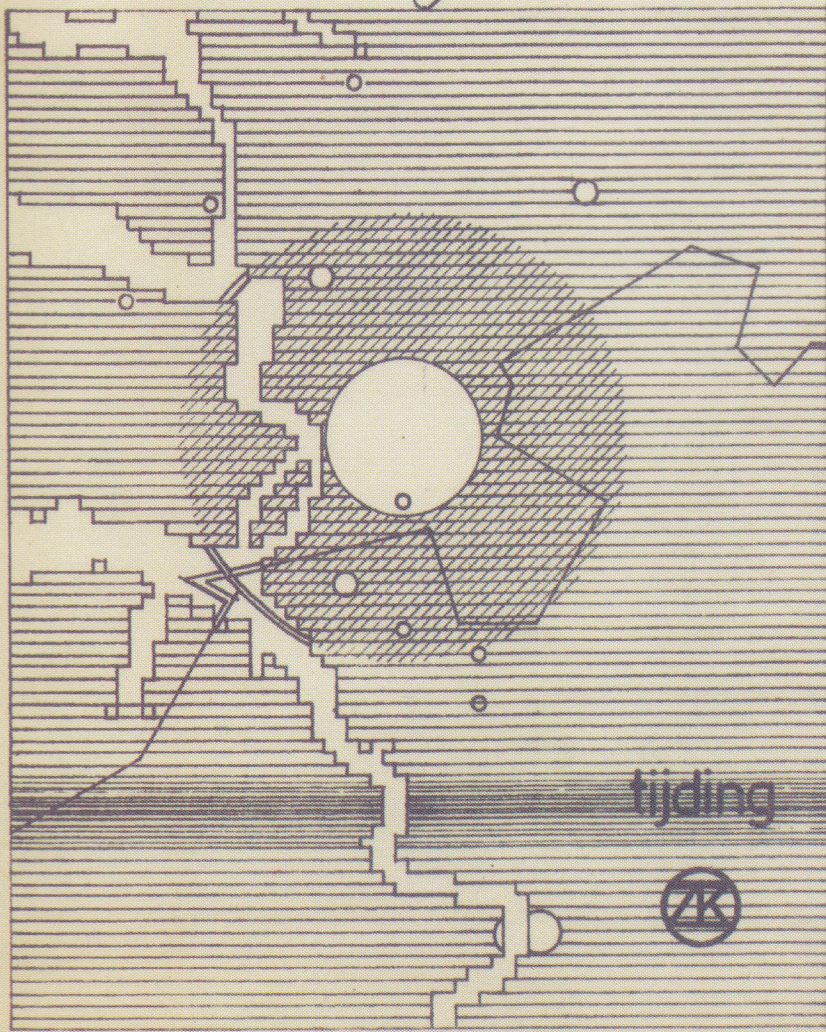

TIJDING 2007-2

Kroniek van de heemkundekring Het Zuidkwartier

heemkundigekroniek uit 77/1
„t Zuidkwartier”

2 Mijlen

16 31

Bueveren

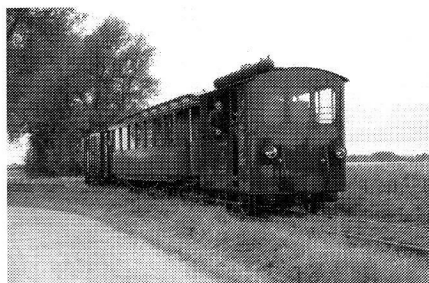
Borch

TIJDING 2007-2

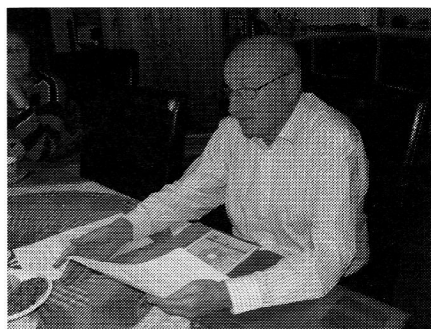
INHOUD:

EEN DORP VOL CAFEETJES, DEEL 7
PAGINA 3

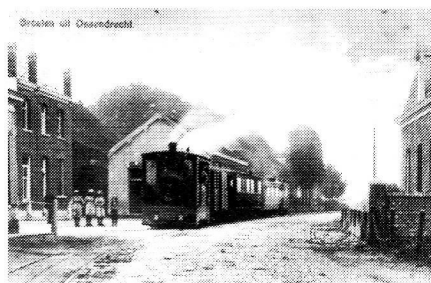
DE RIT PER TRAM
PAGINA 11

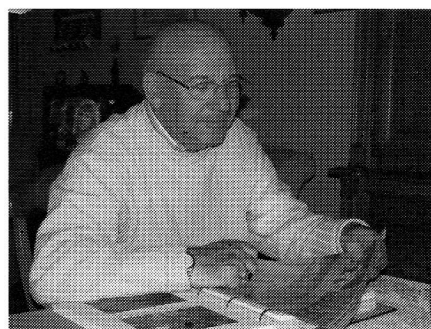
“VLEES OP DE BOTTEN”
INTERVIEW MET JAN VAN ELZAKKER
PAGINA 18

DE COMMISSARIS OP BEZOEK
PAGINA 28

58 jaar maatschappelijke betrokkenheid
INTERVIEW MET ADRIE VAN ZUNDERD
PAGINA 40

MEER OVER OSSENSCHRUDERS
PAGINA 46

TWEE DIALECTVERHALEN
PAGINA 50 en 59

COLUMN: Wie steeds achterom kijkt
PAGINA 51

INBURGERING IN WOENSDRECHT
PAGINA 54

KANTKLOS-DOE-DAG
PAGINA 56

VOORWOORD

Met de zevende aflevering van ‘een dorp vol cafeetjes’ van de heer Jac van den Bussche ‘tuffen’ we met een laatste tramritje erachteraan het gebied Calfven uit.

Naar aanleiding van het dertigjarig bestaan van onze heemkundekring interviewt Adrie Dobbelaar deze keer medeoprichter Jan van Elzakker en gewaardeerd lid Adri van Zunderd.

En op het internet vond Karel Wouters voor ons een interessant verslag van zo’n honderd jaar geleden van de toenmalige Commissaris van de Koningin van Noord-Brabant, Mr. A.E.J. baron Van Voorst tot Voorst. Deze autoriteit doet verslag van zijn bezoeken aan het ‘durpke’ Ossendrecht.

René Jacobs had een reactie gekregen op zijn artikel betreffende de Ossenschruders en hij schrijft een vervolg.

Verder twee aardige bijdragen van onze dialectenclub en foto’s van de kantklos-doe-dag. U ziet veel informatie over onze jarige heemkundekringgroepen.

Corné Brugmans’ buurman heeft weer de nodige kritiek, deze keer – heel toepasselijk, maar ook terecht? – op ons museum en onze (niet)bezigheden.

Voor de inburgeringsreeks hebben we Gaby van Rijen uit Roemenië/Ossendrecht bereid gevonden haar verhaal te doen.

We handhaven dit jubileumjaar onze bijzondere kافت.

Inhoud:

– Voorwoord, <i>redactie</i>	p. 02
– Een dorp vol cafeetjes, deel 7, <i>Jac van den Bussche</i>	p. 03
– De rit per tram, <i>Jac van den Bussche</i>	p. 11
– “Vlees op de botten”, Interview met Jan van Elzakker, <i>Adrie Dobbelaar</i>	p. 18
– De Commissaris op bezoek, ingebracht door Karel Wouters	p. 26
– 58 jaar maatschappelijke betrokkenheid, Interview met Adri van Zunderd, <i>Adrie Dobbelaar</i>	p. 40
– Nog meer nieuws over de Ossenschruders, <i>René Jacobs</i>	p. 46
– Intermezzo betreffende ritmeester Hendrik van Os.....	p. 49
– “Jeugderinneringen”, <i>Louis Minnebach</i>	p. 50
– Van vroeger en nu: wie steeds achterom kijkt, <i>Corné Brugman</i>	p. 51
– Inburgeringsverhaal, <i>Gaby van Rijen</i>	p. 54
– Kantklos-Doe-Dag, <i>met foto’s van Adrie Raats</i>	p. 56
– “Wulde nog un bakske?” <i>Coralia van Zunderd-Leijs</i>	P. 59
– Inlichtingen en adressen, <i>redactie</i>	p. 60

EEN DORP VOL CAFEETJES (deel 7)

door J. van den Bussche

CAFÉ DE NACHTEGAAL

Johannes Cornelis de Bree en Elisabeth Bastiaanse bouwen op de door hen aangekochte grond onder op Calfven aan de grote weg, zoals men dat toen aanduidde, in 1897 een huis met apart staande schuur. Ook hij wil met de in het Duitse Riesenbach verdiende centen een herberg openen en een houthandel beginnen. Vandaar de bouw van een schuur en de aanschaf van een "Malle Jan" voor het transport van zware bomen. Er wordt op Calfven in die tijd heel wat hout verhandeld. Van Aanwas tot Hoogerheide verdwijnen de bomen aan beide kanten van de weg; ook de laan naar het Wasseven ondergaat hetzelfde lot, en zo verder.

Bij deze onderneming is "De Nachtegaal" zeker een passende naam, want de ruimte van 42 m² is groot genoeg voor het hoogste lied!

In 1904 overlijdt cafébaas De Bree en Elisabeth trouwt een jaar later de weduwnaar Petrus Nieuwlaat-Michielsen afkomstig uit Zandvoort. De tapvergunning komt

op zijn naam te staan en ook de houthandel. Al na vijf jaar sterft ook hij en gaat de vergunning op 5 augustus 1910 over naar tante Cornelia De Bree-vd Poel, die het gezin dan ondersteunt.

In 1912 nemen de zonen van Bet de Bree-Bastiaanse de zaak weer over. Eerst Piet de Bree-Jansen en later Frans de Bree-Buijzen. Zij vertrekken later naar Brunssum, en dat wordt het einde van het café.

Een Malle Jan voor het vervoeren van zware bomen

CAFÉ DE LELIE

Jacobus de Dooij en Anna Cornelia Jansen, komenden van Hinkelenoord, gaan wonen op een boerderijtje in de Noordpolder, tegenover de Grote Hoeve van Calfven, waar bekende boeren zoals De Bruin en Melsen en later Theuns en Van de Bogaert hebben gewoond.

Meestal wordt een rustig cafeetje, zoals De Lelie, niet vaak vernoemd in de plaatselijke geschiedenis. Bezoekers spelen er een spelletje kaart, drinken hun neutje en praten wat bij in een gezellig onderonsje. Maar op 5 januari 1801 staat het café ineens midden in de belangstelling. Bij de inpoldering van de Nieuwe Hinkelenoord breekt op die dag een staking uit. De arbeiders voelen zich dik onderbetaald, leggen het werk neer en komen in opstand. Al wat in de Soetelaarskeet aanwezig is aan eten

en drinken verdwijnt en luidruchtig bezoekt men ook de cafés op de Aanwas en Calfven. Franse soldaten te paard, die in Ossendrecht zijn gelegerd, worden ingeschakeld om de orde te herstellen en verschijnen bij De Lelie, waar ook stakers zich roeren, zo vermeldt het procesverbaal. De rust keert pas weer nadat nieuwe overeenkomsten tot stand zijn gekomen.

Het café heeft geen lange geschiedenis gekend. Een latere bewoner van dit boerderijtje is Cristiaan van Dooren. Het landwegje verder de polder in wordt nu nog steeds het padje van Van Dooren genoemd. De woning verdwijnt rond 1910; op deze plaats bouwt in de dertiger jaren Piet Jansen-Schrauwen er een nieuwe woning.

CAFÉ DE STEKEL

Cornelis Damianus de Moor, visser van beroep, komende uit het café in de polder van Woensdrecht, huwt de Ossendrechtse Petronella Withaegs. Ze gaan te Calfven wonen op het gebied van de vroegere Kleine Hoeve. Nu een woonhuis waarvan zij 18m² ruimte ter beschikking stellen als buurtcafé,

moeilijk te achterhalen. Wel prijkt een mooi geschilderde vissersboot met die naam aan de voorkant van de tapkast. Zijn dochters komen inwonen en de zoon, en daaropvolgend de kleinzoon worden gekende vissers in Ossendrecht. De naam Stekel, of van Stekels blijft vele jaren een

fé, met eventuele een tussendoortje van visverkoop, maar dat ook al snel bezocht wordt door dorstige voerlui die hier passeren. De visser en zijn vrouw noemen hun domein “De Stekel”. Doelen zij daarmee op een jeugdervaring van hem in de Schelde, met het kleine stekelvinnig zoutwatervisje, of houdt hij zich bescheiden als kleintje tussen de grotere vissers? Dat is

begrip en aanduiding van de bewoners van dit café en hun afstammelingen. Later woont hier ene Jac van de Berg uit Den Haag en dan volgt “den Dobber”, die ondanks die naam geen rechtstreekse verbinding heeft met De Stekel of visser die hier gewoond heeft. Het café is dan al verleden tijd.

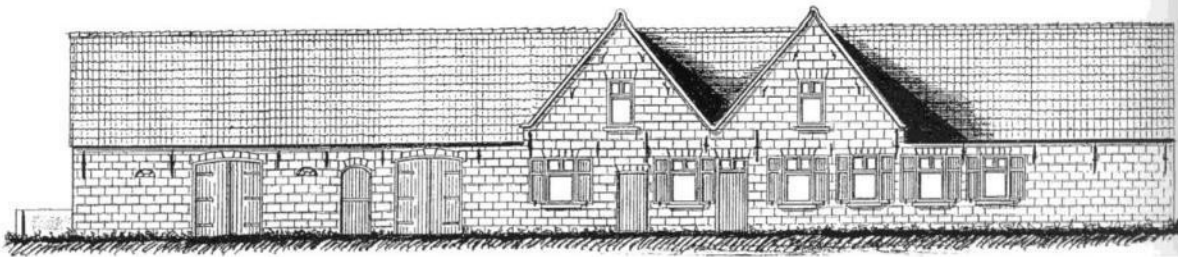
CAFÉ ‘T BOGERTJE

Op de oude noordgrensscheiding van de heerlijkheid Calfven ontstond later de Calfvense weg. Eerst een voetpaadje dat uitgroeide tot karrenspoor.

Ten noorden van de scheidingslijn stond de hoeve van Huijgen die op dat hellend vlak vermeld werd als “den Blauwe Vurschoot”. Het perceel aan de zuidkant, en

duš Ossendrecht, behoorde toe aan de heer Cuijpers en werd "t Bogertje" genoemd. Hier werd, rond 1805, een boerderij op gebouwd geheel omzoomd met iepen. Louis Cuijpers uit Roosendaal benaderde de gemeente Ossendrecht in april 1836 met het verzoek tot het bouwen daarbij van een drogerij en branderij ter bereiding van cichoreikoffie.

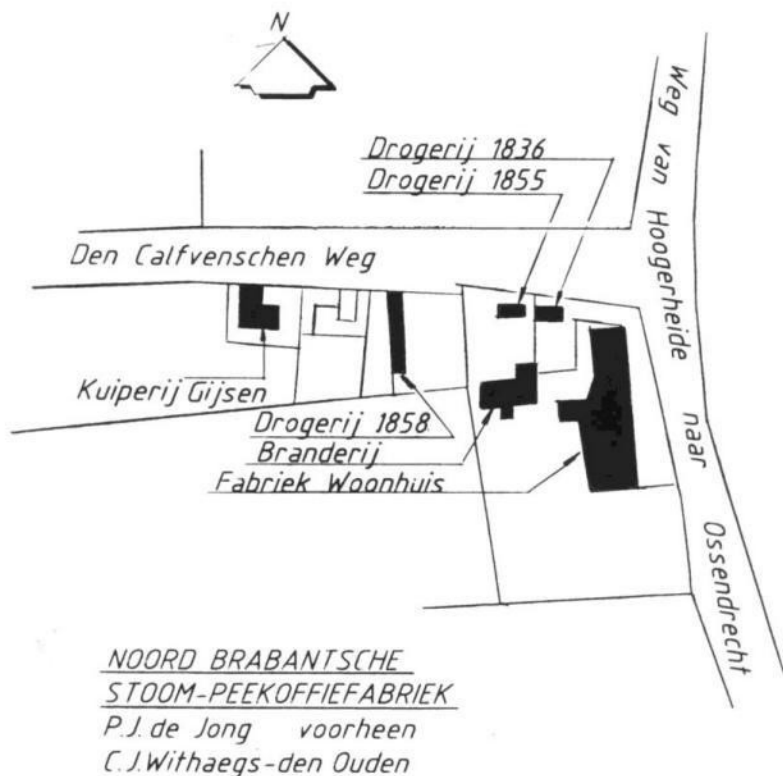
Nadien werd pas café 't Bogertje ver- noemd, en het feit dat de herbergier ook wethouder is geweest van Ossendrecht. Ook andere namen horen bij deze ge- schiedschrijving, zoals de twee families die 1837 naar Calvén verhuisden nl. Cornelis Schrauwen, pachter van een hoeve op Brengbrood en actief in de cichoreiverwer- king.

Noord Brabantse Stoom Peekoffiefabriek P.J. de Jong voorheen C.J. Withaegs-den Ouden

De Withaegs, die met deze activiteiten wa- ren begonnen in 1830 naast de kerk van Ossendrecht, hadden door de grote water- dampen vanuit de drogerij niet de juiste lo- catie in dit centrum; ze verplaatsten zich nu naar het bovengenoemd punt op Calvén. Via vererving en verkoop kwam deze hoe- ve in 1855 in bezit van Cornelis Withaegs- den Ouden.

En Gijsbertus den Ouden, kuiper van be- roep, voor cichoreiopslag en -verpakking. En verder valt nog te vermelden dat de nu 88-jarige Janus den Ouden de laatste kui- per uit deze familie was, die in dienst is geweest bij cichoreifabriek van Mattheus- sens.

Cornelius Withaegs-den Ouden overleed op 24.8.1884 na negentien jaar huwelijk met Johanna den Ouden uit Bergen op Zoom. Samen kregen ze drie kinderen. In 1885 hertrouwde zij Petrus Jacobus de Jong uit Woens- drecht. Het café bleef behou- den, de volksmond gebruikte meer de naam *café op Stuive- zand*. Een naam die duidde op het voor hun hoeve gelegen hoge land, waar bij storm zandverstuiving plaatsvond. Er was nóg een naam die ver- andering onderging: zowel het hoeveke *Op Stuive- zand* als het eikenbos stond of- ficieel op naam van de wedu- we Kaat Hermans. Haar naam was echter Mattijssen, en de voornaam van haar man Her- man. En zo werd het al snel

Kaat van den Herman, en na zijn dood liep dat verder door tot Kaat Hermans.

Nog even terug, op 13 oktober 1896 overleed Johanna den Ouden; het café bestond toen al niet meer. Op 6 februari 1902 trouwt Petrus Jacobus de Jong met Maria Louisa van den Eijnden. Zij hadden daar toen een goedge draaiend bedrijf; ook door

hun inzet kreeg Calfven de nieuwe kasseiweg toegewezen. De zoon die daar geboren werd nam later alles over en hij woonde er bijna honderd jaar! Mede daardoor kende iedere oud-Ossendrechtenaar de plaats en het punt: Polydoor de Jong.

Verdere gegevens hierover zijn te vinden in mijn boek "Peekoffie uit Ossendrecht".

Familie De Jong – v.d. Eijnden

De Calfvense weg

We lopen in gedachten nog even terug op deze weg, die later doorgetrokken werd tot aan de dijk en passeren het huis van kuiper Dolly Gijzen. Over de brug, aan de Groentjeskreek links, stond de hoeve van Domes Adriaansen, rechts lag het klein schor.

Verder door, de polder in, bereiken we de groene kavel met de boerderij van Maria Hack en tegen de zeedijk de hoeve van Willem Crols.

Rechts mondt de Groentjeskreek uit in den Agger, en daar staan we aan het haventje

van Calfven, waar honderdduizenden bakstenen via de Schelde vanuit België werden aangevoerd, voor de bouw van boerderijen in de Neerlanden, ingepolderd in 1651.

Een sluisje was daar aangebracht op zware houten balken, evenzo ook de vloer, als afsluitbare waterverbinding naar de Agger. In 1729 werd hier een nieuwe grotere stenen sluis gebouwd in boogvorm, ogend als een vaartunnel onder de Schenkeldijk door.

De boerderijen zijn door de watersnoodramp van 1682 verloren gegaan. Het sluisje, wat nog veel mensen hebben gekend, is enkele jaren geleden geruisloos zonder

sloopvergunning verdwenen. We wilden toch nog even dit stukje oude glorie van Calfven aan u doorgeven.

CAFÉ DE DRIESPRONG

Verder door, richting de Berghoeve, is aan deze weg Ossendrecht-Hoogerheide links de afslag, die bergopwaarts voert naar de duinen. Een driesprong, die dus wel de verklaring zal zijn van de naam die Johannes Baptist Nuijts en Maria Reijnen gaven aan hun café.

Zij hebben het zeker niet gekregen, maar dat was ook niet nodig.

Een apart verhaal! Het hoeke van Jan Nuijts stond vroeger op een stukje ontginning ten oosten van de Schapendreef. Het wordt nog steeds beboerd. Vandaaruit ver-

De familie Jan Nuijts - Reijnen

Aan de zuidzijde van de olopemde weg lag een perceel grond dat vermeld stond als het eerste leen van Ossendrecht. Bovenaan bevindt zich de Geuzenkei uit vroegere dagen, die aangaf waar Ossendrecht toen begon.

Dit perceel wat men kocht, was een bezit van de ouders van Prinses Paulientje, van wie de broer van Jan Nuijts familie was.

diende hij zijn geld dat hem in staat stelde een nieuwe boerderij met café aan bovengenoemde driesprong te bouwen. Mensen "van zekere komaf" leenden zelfs geld bij hem. Een uitzondering op de regel voor dit "arme" Brabantse zandboerke. De mensen konden dit niet volgen en zeiden dan maar: hij maakt het geld zelf.

Café de Driesprong, met een grootte van 23m², had zo zijn eigen uitstraling en een gemêleerde klantenkring van boeren, ar-

beiders en negotieanten. Een paar flinke dochters achter de bar wil ook wel helpen.

Toen vader stierf kwam de tapvergunning op moeders naam en draaide alles verder tot in de dertiger jaren. Dan woonden daar vervolgens Frans Carpentier-Nuyts, Ant Hendrickx-Koolen en opvolger Gust Hendrickx.

← *Café de Driesprong*

De Barakken

Voorbij De Driesprong stonden aan de overkant van de weg “de Barakken”, wat inhield: drie woningen onder een kap. Aan de noordkant was vroeger meer woonruimte en het droeg toen de naam “de Bendingbuurt”. De Barakken was een bezit van Geert Brouwers, de boer van hoeve Calfven. Ook hij verdiepte zich in de cichoreiteelt met verdere verwerking, en bouwde een drogerij of eest erbij.

In 1884 verhuurde hij dit alles aan de gebroeders De Beukeelaar uit Ossendrecht.

Hier, op Calfven, lag het begin van

hun successtory, die uitbreiding kreeg op het Marktje te Ossendrecht en op den Dam te Antwerpen. Ze waren grote bezielers van de cichoreikoffie en toonden dat op de wereldtentoonstelling in 1930 te Antwerpen. Zie daarvoor mijn boek “Peekoffie uit Ossendrecht”.

CAFÉ DE VIERWINDEN

Niet de Brabantse buurtspoorwegen creëerden een nieuwe tramhalte op Calfven, maar het echtpaar Wilhelmus Verbruggen en Johanna van der Poel, en wel op 12 mei 1917.

Zij hadden gebouwd bij een wegkruising van de Trambaan, en wel een boerderijtje met café met de passende naam De Vier Winden. Dit was een gunstige stopplaats voor de tram, waarvan het grootste deel van Ossendrecht gebruik wilde maken, en dat werd zo aanvaard.

Wat misschien niet zo bekend was, is dat het echtpaar Verbruggen herbergervaring had opgedaan in het café van haar ouders, maar dat is weer voor een later verhaal. Ze hadden hier een flink stuk grond bij gekocht met de gedachte door landbouw, fruitteelt en cafébezoek de kost te verwerven.

De tramhalte kreeg in de geschiedenis bekendheid als de plaats van afscheid en weerzien. Vaak al in de vroege morgen bij vertrek voor een half jaar van de mannen die afreisden, naar werken in Duitsland, Frankrijk of Luxemburg, was dit een aangrijpend tafereel.

De polderjongens die gevraagd werden bij de aanleg van de Afsluitdijk

en verdere Zuiderzeewerken: hetzelfde beeld. Niet voorzien van prachtige koffers, maar alles bijeen getast in een grote zak over de schouder gedragen, trokken ze via de Pottenberg naar De Vier Winden.

Een wat kortere pijn was de suikerbietencampagne, wanneer men na de kermis van Hoogerheide, voor slechts drie maanden vertrok naar de fabrieken van bijvoorbeeld Halfweg of Puttershoek. Heel wat vrouwen en kinderen stonden bij aankomst te trappelen van ongeduld om de attentie die zij verwachtten en het dan weer samenzijn met de feestdagen.

Het tijdperk tramvervoer liep hier ten einde en evenzo café De Vier Winden. Ze hadden elkander gevonden en verloren de strijd tegen de opkomst van vrachtwagens en buslijndiensten. Wilhelmus Verbruggen en Johanna van de Poel sloten hun café op 5 mei 1937. Het tramspoor verdween in augustus 1938, maar blijft bewaard in de naam: Trambaan.

Familie Verbrugge-vd Poel

De rit per tram

In gedachten maken we een tochtje met de stoomtram dwars door het gebied Calfven.

Na de aanleg van de Was-senvenplantage en de groeiende bebossing werd het z.g. *koepeltje* rond 1878 afgebroken.

De waterleiding

In een later tijdperk, nl. 1909, werd hier met succes geboord naar drinkwater en bouwde men een pompstation om dit af te voeren naar het Zeeuwse Zuid-Beveland. Het is nu een

onderdeel geworden van een veel grotere watervoorziening. ↓

De start is op de Peeberg waar in 1891 het weeghuisje *De Twaalf Apostelen* was gebouwd, ten dienste van de boeren die daar hun suikerbieten aan konden voeren.

Via een wissel werden op de zijsporen de wagons voorgeladen en gerangeerd tot een transport dat voerde naar de suikerfabrieken te Bergen op Zoom.

Als grondgebied hoort het toe aan de Berghoeve, die hoger lag en wel op ruim 17 m boven NAP. Een wegje bergaf dat in de volksmond *het Peekoffiepadje* werd genoemd, leidde naar de Peeberg.

Onze aangekondigde rit met de tram vertrekt oostwaarts en verderop linksaf en al klimmend in noordelijke richting de Trambaan op. Rechts ontdekken we de oude 'padjes' ten dienste van de Calfvse kerkgangers. Verder lag daar een ganzenvennetje en stond bovenop de Pottenberg, 22 m hoog, een theehuisje. Het was bereikbaar vanuit het dorp via *de Potteberglaan*, even onderbroken door een stenen brugje over de waterloop, en dan bergopwaarts verder naar deze belvedere.

Dit moet een prachtig plaatsje zijn geweest om te vertoeven met vergezichten richting dorp over de karig begroeiende duinen en het vlakke polderland met de waterlijn van de Schelde op de achtergrond.

De Molenberg

Wat verderop bereiken we de *geuzenkei* en de plaats waar café *Vier Winden* heeft bestaan, met de weg in oostelijke richting die doodliep op de oude molenberg. Hij verkreeg deze naam toen daar in 1409 een molen op werd geplaatst en moet een hoogte gehad hebben van ongeveer 15,3 meter.

Nadat in de Tachtigjarige Oorlog de daar-

Hoeve Calfven

Voor we daar zijn aangekomen, passeren we links en rechts *Den Drink* voor het vee van boer Stan Jansen, waarmee waterbronnen bedoeld werden op de hoge geestgronden rond de boerderij. Deze is gebouwd op twaalf meter hoogte. De geestgronden *Stuyvezand*, *Den Haan* of *Hanekam* genoemd, hebben nu zeker aan hoogte ingeboet.

Den Drink, foto 1939

op staande molen was verwoest, werd de weg doorgetrokken en opgevuld richting Wasseven; de Molenberg was niet meer. Alleen het steile noordelijke restant bleef over, kreeg de naam de *Kalle Koepel* en was gevaarlijk voor spelende kinderen. Samen met de verderop twintig meter *Hoge Koepel* werd deze in de loop der jaren afgegraven en gebruikt als ondergrond voor het Ossendrechtse nieuwe wegennet.

Zoals het in de duinen gaat, komt na de hoogte ook weer de laagte en zijn we aangekomen bij *De Kuil* van Calfven gevuld met water en houtgewas daaromheen: vernoemd in de geschiedenis als *de kuil van de Franse Cavalerie*.

Toen in 1886 besloten werd een tramspoor aan te leggen tussen Bergen op Zoom en Antwerpen, in hoofdzaak bedoeld voor transport van suikerbieten, koos men daarvoor niet de hoofdweg van Calfven, maar een parallel lopend karrenspoor achter de bovengenoemde hoeve door. Later werd dit nog uitgebreid met een wissel en een weeghuisje.

Het nog bestaande, pittoreske weeghuisje van hoeve Calfven; natuurlijk niet meer als zodanig in gebruik

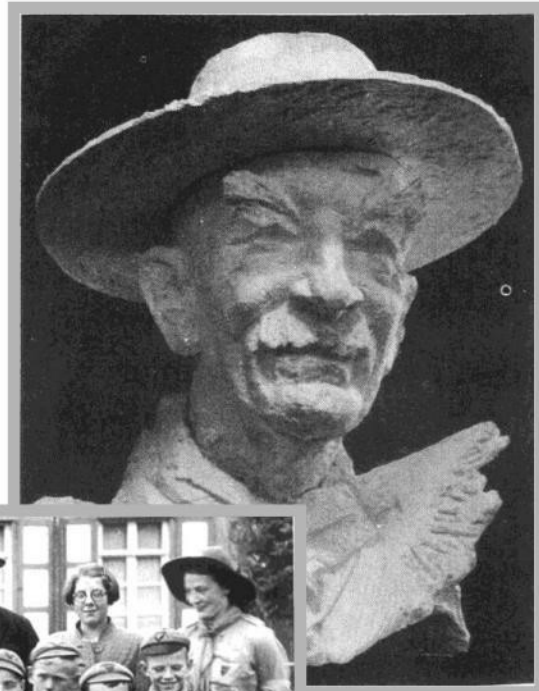
De Kalle Koepel

*Nu een doorge-
trokken weg waar
eens de molen op
de berg stond*

Lord Baden - Powell

Omdat de reeds genoemde waterleiding ook de achterzijde van de hoeve Calfven passeerde, kon men daar profiteren van stromend water: toen nog een zeldzaamheid én een belangrijke reden voor de padvinderij om hier zijn kampen op te slagen. Vooral nadat in 1937 de Wereldjamboree in Nederland had plaatsgevonden, kreeg boer Jansen veel volgelingen van de Lord op zijn boerderij.

Iets verderop lag de overweg van Janus van Doren, waar we even een stop inlassen en rechtsaf een historisch natuurgebied betreden, te weten de 'residentie' van Jaske, de 'koning

van de smokkelaars'

Het brugje van Calfven

We volgen het tramspoor nu noordwaarts en komen in de laagte waar de Calfvense Bosloop, in vroegere tijden, overging in een veengebied. Na de Allerheiligenvloed van 1570, vond daarop kleiafzetting plaats, omdat de dijken het in deze storm hadden begeven. Op dit punt van zand en klei lag het *Calfvense bruggetje*. We vonden nog een reparatierekening van 1812.

Toen daar het tramspoor werd aangelegd, moest de Bosloop via een duiker onder de weg door, en werd het brugje verleden tijd. Over een groot aantal meters werd deze laagte verder opgevuld met duinzand.

Het heidehoevke

Wij gaan verder en bezoeken de 4 ha grote Heipolder, die in de 17e eeuw al was ontgonnen. Het was een bezit van Nicolaas de

een zware storm met veel schade.

Bartje Sprenkels kocht het geheel op in 1923 en bouwde een nieuw onderkomen, gericht op veeteelt. Na een goede start moest hij in de opkomende crisisjaren toch het loodje leggen en verliet ook de veeboer in 1936 het omboste gebied.

Het Heidehoevke werd toen een verlengstuk van de nieuwe Volksabdij Onze Lieve Vrouw ter Duinen, en in de volksmond genoemd: het boerderijke van 't Jeugdhuis. Met "goedbedoelde deskundigheid" werd het geen succes. Het tij keerde pas toen de familie Bastiaanse er zich vestigde en de

moderne vorm van landbouw en veeteelt ging toepassen. Nog steeds, van vader op zoon, heeft hun bezit een uniek plaatsje op de Brabantse Wal.

We keren terug naar de Trambaan, om vervolgens in noordelijke richting te bezien, wat de tijd ons heeft gebracht, of afgenomen.

Bruin en zijn nakomelingen, die woonden op de Grote Hoeve te Calfven. In 1768 overgenomen door Adriaan Soffers, in 1771 door Pieter Brill, in 1782 door Johan Bapt Baels. Tussen 1797 en 1801 is het bezit van Johan Bapt. Morin, die het dan doorverkoopt aan Anthonie Brill.

De eerste bewoner van het Heidehoevke in 1841, Jan Hendrik Wuijts, was daar zesendertig jaar lang de boer. In 1854 werden er stallen bijgebouwd. In 1890 zorgde Johannes Jaspers voor verdere uitbreiding.

Zijn zoon verliet in 1921 de heipolder na

Villa "De Bunt" op Calfven werd in 1942 door de Duitsers gevorderd.

Nieuwe invullingen

Op het verdwenen heideveld verrezen militaire gebouwen en het gebied werd helemaal afgerasterd. De soldaten vertoeven er echter inmiddels ook al niet meer.

Het is nu het terrein van de Luchtballon en de remise waar carnavalswagens gebouwd en gestald worden.

Na dit alles te hebben gepasseerd ligt rechts voor ons de *Molberg*, ook wel *Welberg* genoemd, met een hoogte van 17,80 meter. Daaromheen lag het Molenwegje, dat verder voerde over het *Perskerkhof* (paardenkerkhof), naar de molen van Hoogerheide. Daar werd de 'opbreng' van het graan gemalen en kreeg men brood op de plank. Misschien dat daarom op Calfven de grondgebieden Groot en Klein Brengbrood liggen?

Voordat de grens met Hoogerheide bereikt wordt, ligt links nog het perceel Papenhoek. De naam verwijst naar katholiek grondbezit van de Wilhelmiëten van Huijbergen, omringd door protestantse burens. Verder daarachter, tegen de duinrand aan, werd in 1937-1938 het landhuis de Bunt gebouwd. Een buitenverblijf van de heer Arkema, directeur van Raad en Rekenka-

mer, uit Den Haag. In de Tweede Wereldoorlog ingelijfd door de Duitsers, door brand geteisterd, en nu bewoond door de heer Nelen. Zo naderen wij de grens met Hoogerheide en eindigt tevens onze tramrit. ♣

De Luchtballon, vakantieoord voor astmapatiëntjes

“Vlees op de botten”

In gesprek met Jan van Elzaker

De Verlengde Duinstraat is afgesloten voor alle verkeer. Met een bluswagen en een ladderwagen is de brandweer druk bezig om – naar het er uitziet – een schoorsteenbrandje te blussen.

Is dit symbolisch voor mijn afspraak met Jan van Elzaker deze avond? Wordt het een vurig gesprek met een man wiens hart voortdurend brandt van liefde voor *zijn heem*: de Zuidwesthoek? Het heeft er alle schijn van. Ik heb de deurbel amper aangeraakt of ik word warm welkom geheten door Donja, de bordercollië van de familie Van Elzaker. Ook Jan en Nelly tonen zich niet minder enthousiast. “Waar wil je zitten?” vraagt Jan als ik de huiskamer binnen stap. Ik kies voor de riant eettafel, omdat praten en schrijven nu eenmaal makkelijker is aan tafel, dan in een comfortabele bank.

Binnen enkele minuten serveert Nelly koffie. Een rol die haar niet vreemd is.

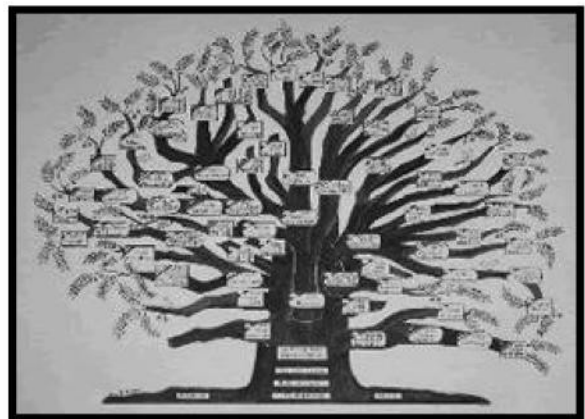
Ook in museum Den Aanwas is ze regelmatig gastvrouw in het museale café, al of niet staande achter de oude tapkast.

Jan kijkt me aan. Benieuwd naar mijn eerste vraag. Wat kan ik een Hoogerheidenaar die geboren en getogen is in *den Hoef* (of beter gezegd op *den Duyn*) beter naar vragen dan naar de oorsprong van zijn drive voor heemkunde?

Hoe het begon

“Het is grotendeels begonnen in de periode na het overlijden van mijn vader”, begint Jan zijn verhaal. “We werden toen benaderd door pater Capucijn Juvenalis Frans van Elzaker. Die vroeg of hij eens langs mocht komen. Hij had van ons vader vernomen en wilde meer weten over onze familie, vanwege zijn stamboomonderzoek. We hebben hem laten komen en de goede man is daarna nog vele malen hierheen gereisd. Te voet – altijd met blote voeten in zijn sandalen – of op de brommer.” Eenmaal aan het vertellen is Jan niet meer te stuiten. “In die dagen kende ik ook Fons Pijnen al. Fons heb ik leren kennen in onze pastorie. Daar was elke week een bijeenkomst voor mensen met een ziekte of handicap. Zo leerde ik hele families kennen en ontstond mede mijn interesse in genealogie.

Geschiedenis interesseerde me toch al vanwege mijn opleiding. Ik had de kweekschool gedaan, mijn hoofdakte behaald en LO Duits. Na vier jaar onderwijzer te zijn geweest in Bergen op Zoom werd ik leraar op de MULO, de voorloper van de MAVO. Ik gaf Duits, aardrijkskunde en Nederlands. Daarbij kun je niet om geschiedenis heen, hé? Met Fons en Juvenalis ging ik regelmatig samen op pad naar allerlei archieven. Tot in grote steden als Den Haag,

Amsterdam en 's Hertogenbosch. Voor genealogie moet je nu eenmaal in archieven snuffelen en als je eenmaal de geur van archieven heb geroken, raak je daaraan verslaafd. Wanneer je honderden data en jaartallen uit het verleden hebt gevonden, dan wil je eindelijk ook wel eens vlees op de botten.”

30 jaar Het Zuidkwartier

“Op een dag waren Fons en ik weer eens op pad geweest om in archieven te zoeken. Ergens tussen Pindurp en Huijbergen stopte Fons plotseling de auto. Hij stelde toen voor om samen een heemkundekring op te richten. Toen is het vlug gegaan. Op 27 maart 1977 werd Het Zuidkwartier opgericht.” Jan staat op en rent de kamer uit. Dat zal deze avond vaker gebeuren.

Al pratend schieten hem allerlei zaken in het hoofd, die hij onmiddellijk wil laten zien. Twee minuten later is hij terug. Met vergeelde papieren van dertig jaar geleden. Breed lachend toont hij me de notulen van de oprichtingsvergadering.

Zijn emotie ontgaat me niet als hij er uit voorleest.

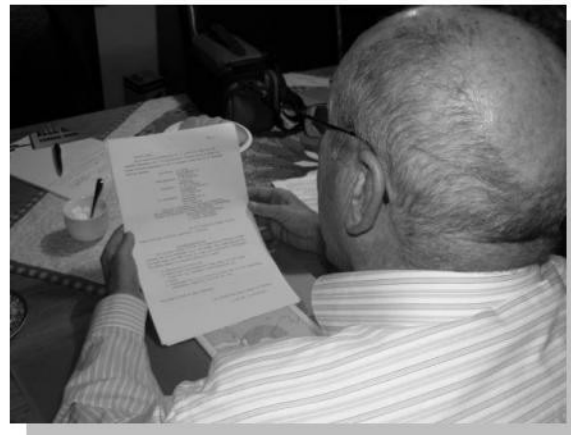
Verslag van de oprichtingsvergadering van de regionale heemkundige kring “'t Zuidkwartier”, gehouden op de volksabdij OLV ter Duinen te Ossendrecht op zondag 27 maart 1977 om 10.00 uur.

Aantal aanwezigen: ca. 60. Uitgesteld op een tafel lag enige heemkundige literatuur ter inzage.

10.15 uur. De aanwezigen, onder wie de heer Tireliren uit Essen en de Heer Van Dort van het Brabants Heem worden welkom geheten door A. Pijnen. Deze geeft enige mutaties in en aanvullingen op de oorspronkelijk vermelde doelstellingen. Het lidmaatschapsgeld wordt vastgesteld op f 15,— per lid tot eind 1977. Het voorstel om de mensen die zich aangemeld hebben als kandidaat—bestuurslid of op uitnodiging van de initiatiefnemers een bestuursfunctie willen vervullen, allen op te nemen in het bestuur en dit gedurende het

eerste jaar te laten bewijzen dat de regionale kring levensvatbaar is, wordt met algemene instemming aanvaard. Het bestuur bestaat uit: A. Mattheussens, D. Mous en Br. Franken uit Ossendrecht, A. Pijnen, J. van Elzakker en J. Rijdsdijk uit Hoogerheide, mevr. Hoogeveen, C. Hoecks, L. Looyen en J. van Hal uit Huijbergen. Van Putte waren geen kandidaat-bestuursleden binnengekomen.

“Dat was op zondag 27 maart. Onze eerste bestuursvergadering hadden we enkele dagen later. Op 31 maart 1977. Wederom in de OLV ter Duinen.

Opnieuw leest Jan me voor, ditmaal uit deze eerste notulen.

De contributie (f 15,— per jaar) is per echtpaar. In totaal is op het ogenblik f 775,— aan contributie ontvangen, meldde de penningmeester. Er zal overwogen worden in het najaar 1977 een startsubsidie aan te vragen bij de verschillende gemeentebesturen.

“Het was een indrukwekkende periode. Ik herinner me nog goed de oprichtingsvergadering. Er was een grote opkomst. De geschiedkundige kring van Bergen op Zoom vond het maar niks dat wij in onze regio ook een kring wilden oprichten. Ze hadden er lucht van gekregen en waren naar OLV ter Duinen gekomen, om zo mogelijk e.e.a. te kunnen verhinderen. Fons Pijnen had dat goed in de gaten en zei de gedenkwaardige woorden tegen me: “Die uit Berrege zijn alleen maar gekomen om met ons te vrijen.”

Jan schatert als hij deze herinnering weer boven water heeft. Terwijl we onze tweede kop koffie drinken bladert Jan door de map met stukken van het eerste uur. Hij toont me een mogelijk ontwerp voor de Tijding. Een creatieve uiting van bestuurslid Rijdsijk. Maar ook een eerste bibliografie en de aanvankelijke doelstellingen.

“Met die doelstellingen gingen we uiterst serieus om. Let wel het was 1977 en in 1978 publiceerden we al onze eerste Tijding.” Voor de tweede keer deze avond rent Jan de kamer uit. Hij komt terug met een map vol schatten. Waaronder de eerste Tijding 1978-1.

blz. 2

De doelstellingen van "t Zuidkwartier" zijn:

- a. Zij beoogt te zijn een culturele instelling zonder winstgevend of politiek doel binnen de Zuidwesthoekgemeenten.
- b. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis.
- c. Het beoefenen van genealogie, naamkunde en topografisch onderzoek.
- d. Het vastleggen en verklaren van de dialecten binnen de streek.
- e. Het vastleggen van van al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, gezegden, uitdrukkingen enz.
- f. Het stimuleren tot in stand houding van oude ambachten.
- g. Het organiseren van lezingen met heemkundige strekking.
- h. Het ijveren voor het behoud van cultuur-historische en heemkundig waardevolle objecten (Heemschut).
- i. Het stimuleren tot instandhouding van folkloristische activiteiten.
- j. Het inrichten en inventariseren van een oudheidkamer met antieke afbeeldingen, voorwerpen en recente waardevolle zaken zoals vaandels, bidprentjes e.d.
- k. Het samenstellen (inrichten) en beheren van een kleine bibliotheek voor algemeen oriënterende werken waaronder ook uitgaven van de in de omgeving existierende kringen met een gedegen bronvermeldingssysteem.
- l. Het beoefenen en ter kennis brengen van geologisch, bodemkundig, waterhuishoudkundig en geomorfologisch onderzoek.
- m. Het uitgeven van een periodiek betreffende haar activiteiten aan haar leden.
- n. Datgene te doen en te bevorderen wat in een heemkundig kader valt te plaatsen.

(hier langs afknippen)

Aan de hand van deze stroken willen we de activiteiten inventariseren waarmee U bezig bent. Wellicht is het in de toekomst mogelijk tot werkgroepjes te komen, het een en ander van Uw studie te publiceren of op andere wijze Uw medeleden en andere geïnteresseerden deelgenoot te maken van Uw bevindingen.

Ik houd me bezig met de volgende aspecten van de heemkunde:

Ik ben bereid aan een werkgroepje mee te werken, dat zich verdiept in:

Ik geef er de voorkeur aan mijn heemkundige activiteiten individueel voort te zetten, maar ben bereid mijn bevindingen uit te wisselen met de andere leden/geïnteresseerden.

Hieronder hebt U ruimte om Uw suggesties t.a.v. te ondernemen activiteiten, ideeën, wensen e.d. te zetten.

Welke dag en op welke tijd schikt het U het best om in het vervolg vergaderingen bij te wonen?

“Witte gij wa leutig is? Kijk in deze eerste Tijding staat een artikel over de zandgronden van 't Zuidkwartier.

Aan de westzijde is de helling van deze rug erg steil, ook wel genoemd de Brabantse Wal. Deze Brabantse Wal is nu nog het enige punt in Nederland waar de zee het pleistoceen ontmoet.” Dertig jaar geleden schreef Huub Juyn deze tekst en noemde hij als één der eersten: **de Brabantse Wal.**

Later op de avond vertelt Jan wat hij het ergste vindt m.b.t. ons heem. Te weten dat door de aanleg van het Schelde-Rijnkanaal en de Bergse Plaat, eb en vloed uit onze regio zijn verdwe-

nen, waardoor de Brabantse Wal niet langer meer *het enige punt in Nederland is waar de zee het pleistoceen ontmoet*.

“Witte, met het verdwijnen van eb en vloed is meer verdwenen dan alleen de alom aanwezige zilte geur. Generaties lang gingen mensen altijd kreukels rapen in ons heem. Dat is voorbij, dat kan nu alleen nog in Zeeland.”

Heemkunde begint met genealogie

“Bijna iedereen begint heemkunde met genealogie.” Ik heb gevraagd wat heemkunde nu eigenlijk is. “Heemkunde is jezelf vragen stellen wanneer je de stamboom van je familie bekijkt. Wat voor mensen waren dit? Hoe woonden ze? Hoe leefden ze? Pas als je *vlees op de botten hebt* ga je alles in z’n tijd plaatsen. Dan kun je de details inpassen zoals de jaartallen van je voorvaders, de plaatsen waar ze leefden, hun gezondheid, hun intelligentie, de verwevingen van de geslachten. Daardoor ontstaat historisch perspectief.”

Uit de map met schatten die hij zojuist heeft meegebracht haalt hij een groot vouwblad te voorschijn. Na het openvouwen wordt zijn stamboom zichtbaar.

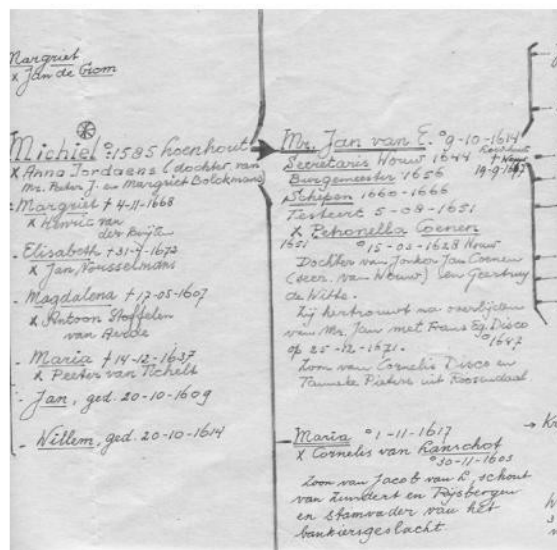

Met zijn vinger wijst hij de lijn aan. Vanuit de Middeleeuwen tot heden. Van Johan van Elsacker (geboren 9-10-1614) tot zichzelf. Aan enthousiasme om tot in detail te vertellen ontbreekt het niet bij Jan.

Ook niet als Sjaak (een buurman) onverwacht binnenvalt met de vraag of hij zater-

dag een excursie wil geven in de Hoef. Jan doet ook dat graag, hij kent er immers ieder plekje en elke boom. Natuurlijk is hij bereid Sjaak te helpen en zo wordt zijn agenda voor deze week nog verder ingevuld met eindeloos verhalen over zijn heem.

Wanneer Sjaak vertrokken is pakt Jan zijn stamboom weer op. “Dit intrigeert me”, zegt hij. “Die familie uit de 17^e eeuw. Weet je, vooral het feit dat het een grote familie was en dat iedereen lang in leven bleef. Wat voor die tijd zeer uitzonderlijk was. Immers kindersterfte en vroegtijdig overlijden waren toen de normaalste zaak van de wereld. Maar ook dat iedereen uitzonderlijk goed terecht kwam was zeer bijzonder.”

We lezen samen de stamboom van de jaren 1600. De informatie ligt er niet om. De één was notaris, een ander secretaris, schepen en burgemeester. Ook werden er degelijke huwelijken afgesloten, o.a. met Petronella Coenen, dochter van jonker Jan Coenen. Maar ook met Cornelis van Lanschot, zoon van Jacob van Lanschot, welke schepen was te Zundert en Rijsbergen en de stamvader van het befaamde bankiersgeslacht.

“Door deze stamboom ben ik geïnteresseerd geraakt in twee episodes. De Tachtigjarige Oorlog en de periode van de laatste honderd jaar”.

Opnieuw wordt ons gesprek onderbroken. Jan wordt aan de telefoon gevraagd door Willem de Weert van de Stichting Brabantse Wal.

Jan is medebestuurslid en zijn inbreng is nodig voor een nieuwe activiteit. Uiteraard is Jan beschikbaar en maakt hij weer een afspraak. Terwijl hij druk praat aan de telefoon, vraagt hij tussendoor aan Nelly om snel enkele aantekeningen te maken.

Ter plekke bedenkt hij wat hij voor die nieuwe afspraak nodig heeft en mee wil nemen. Nelly noteert geduldig zijn ideeën.

De Tachtigjarige Oorlog

“Door de Tachtigjarige Oorlog ben ik alles in groter perspectief gaan zien”, zegt Jan als hij na zijn telefoongesprek aan tafel terugkeert. Nelly heeft intussen gezorgd voor wijn, bier en toastjes met lekkernijen.

Jan geniet zichtbaar van een goed glas wijn.

“De gegoede familie uit de 17^e eeuw heb ik leren kennen door Juvenalis”, zegt hij. “Door de lijn te volgen tot op heden, snap ik ook steeds meer van mijn familie en onze kenmerken. Dat heeft me bewust gemaakt van het feit in welk heem we leven. De mens in het heem kun je alleen begrijpen als je zijn historie kent, dus zijn herkomst en de omgeving waarin hij leeft.

Weet je wat ware heemkunde is? Dat is naast kennis, ook liefde hebben voor je *heimat*.” Hij begint te vertellen over Johan van Elsacker. Deze was secretaris in de dorpen van het markiezaat van Bergen op Zoom en had een andere positie dan zijn collega in de stad. In de dorpen rond Bergen op Zoom kwamen aanzienlijk minder kwesties voor, er werd minder geregeld en voor veel zaken moest men naar de stad. Het gevolg was dat de functie van secretaris nooit een volledige dagtaak opleverde. Het is op zich dan ook niet verwonderlijk dat de secretaris zijn ambt combineerde met een andere functie. Soms was dat het ambt van notaris, soms was hij secretaris in meerdere dorpen. Dit laatste was bijvoorbeeld het geval met de secretaris van Wouw. Op 22 november 1644 werd Johan van Elsacker in Wouw geïnstalleerd. Op zich geen bijzonder nieuws, maar zijn contract met de schepenen van Wouw was dat wel. Johan verkreeg enkele merkwaardige bepalingen in zijn arbeidscontract. Hij

kreeg, zoals elders gebruikelijk, het beheer over de sleutels van het archief. Er werd echter uitdrukkelijk bepaald dat hij aan sommige stukken niet mocht komen. Met name werden de stukken die verband hielden met verkopen en dergelijke voor de secretaris tot verboden terrein verklaard. Hij moest zelfs verklaren zich niet met verkooptransacties bezig te houden. Deze bevoegdheid was uitsluitend een zaak van de schepenen. Van Elsacker kreeg één riem (dit is 500 vel) papier per jaar en als hij meer nodig had moest hij dat zelf betalen, een wel erg drastische manier om het papierverbruik te beperken. Van Elsacker mocht bovendien geen herberg houden of er zelf wonen en moest, zoals iedereen, gewoon belasting betalen. Hij moest tevreden zijn met zijn gebruikelijke traktement en mocht nooit om verhoging vragen. Of deze bepalingen afgedwongen zijn door de ervaringen van het Wouwse gemeentebestuur met eerdere secretarissen is niet bekend.

Die verkeerde weereldt

Jan onderbreekt zijn betoog en vraagt Nelly om zijn meest geliefde boek.

“Kijk”, zegt hij. “Dit is nou een ander voorbeeld om je heem te leren begrijpen.”

In het boek *Die Verkeerde Weereldt* dat in 1939 werd uitgegeven, beschrijft de auteur de toestanden in Noord-Brabant, toen het rooms-katholicisme verboden was. De titel komt van een herberguithangbord in Deurne, ‘*citadel van de roomsche dorpspolitiek*’.

Het boek verhaalt over het 17^e -eeuwse Brabant – vooral bevolkt door eenvoudige boeren en handwerkslieden. Een periode waarin de bevolking, verscheurd door godsdiensttwisten, te kampen heeft met regelmatige bezetting door legers van verschillend karakter. Deze legerhorden misbruiken Brabant door het leeg te plunderen en drukken hun stempel op het dagelijkse leven. *Die verkeerde Weereldt* is een historische roman, welke grondig gedocumenteerd is. De roman beschrijft naar waarheid en inzicht de karakters van de bevolking op basis van historische feiten.”

In Brabant draaide alles om stront

“Niet alleen de verankering in de Tachtigjarige Oorlog bepaalt de kenmerken van

ons heem”, zegt Jan. “De laatste honderd jaar is eveneens zeer bepalend voor het heem.

Witte, ons heem was vreselijk arm. Alles draaide om stront. Zonder mest kon je niks beginnen op onze woeste gronden. Door de mest van enkele koeien in een potstal te vermengen met heideplaggen, verkreeg men mest. Met behulp van mest kon men woeste grond ontginnen. Hoe meer land, hoe meer beesten je kon houden. Hoe meer beesten, hoe meer stront. Hoe meer stront, hoe meer welvaart.

Dat tekent de status van ons heem aan het begin van de vorige eeuw.”

Een tegenpool voor bestuurders

“Zoals ik al vertelde kun je ons heem alleen begrijpen als je de mens in zijn omgeving en zijn historie kent. Daarom moeten onze bestuurders een tegenpool hebben. Bestuurders en ambtenaren komen steeds vaker van elders. Zonder de kennis dus van ons heem. Dat heeft consequenties voor het beleid en dus voor de toekomst.”

Even kijkt Jan weg. Hij denkt diep na.

“Dat betekent dat de Stichting Brabantse Wal samen met de gelieerde heemkunde kringen en de natuur- en milieuverenigingen een waakhondfunctie hebben. Deze moet vriendelijk zijn, een goede verstandhouding beogen en daardoor een consensus nastreven voor ons heem in de toekomst. Veel praten, overleggen en samenwerken dus. Zonder ruzie te maken een goede waakhondfunctie vervullen.”

Inwijkelingen maken de dienst uit

“Onze autochtone bevolking heeft altijd met argwaan naar nieuwkomers gekeken. Niet verwonderlijk als je de historie kent. De legerhordes in de vorige eeuwen plunderden ons heem. Aan het begin van de vorige eeuw vonden veel mensen werk in België, maar tijdens de Eerste Wereldoorlog verviel de mogelijkheid om daar te gaan werken. Zo werden in die tijd onze

mensen min of meer gedwongen in Duitsland te gaan werken of in polders in Noord-Holland zoals Wieringermeer en Noordoostpolder.

Daar werden ze gekleineerd en uitgescholden voor papen. Armoede, kleinering en gebrek aan scholing heeft hun karakters in die periode mede getekend. Gelukkig werd in de crisisperiode van de jaren dertig door kapelaan Flor van Putte de OLV ter Duinen abdij gestart. Daar konden werkloze jongeren de draad leren oppakken en kregen ze scholing. De ambachtschool daar legde mede de basis voor de welvaart die na de Tweede Wereldoorlog is ontstaan.

De grote doorbraak kwam vanaf 1950 met de vliegbasis in Hoogerheide, de kazerne in Ossendrecht en bedrijven als Aviолanda, OCIO en de uitbreiding van Van Niftrik.

Onze kleinschaligheid werd hierdoor vervangen. Echter met de komst van deze bedrijfstakken kwamen ook de inwijkelingen naar onze streek. Goed opgeleide mensen en verbaal sterk onderlegd. Zij gingen wonen op de mooiste plaatsen in onze streek. Zij werden lid van verenigingen en verkregen bestuurlijke functies. Zij waren het ook die zich druk gingen maken om de Brabantse Wal en de omgeving. Maar het mag niet zo zijn dat alleen *rijke* mensen van buitenaf de Brabantse Wal gaan bewonen en alle ontwikkelingen tegenhouden. Hoewel je globalisering niet tegen kunt houden.”

De bescherming van ons heem

Nelly heeft onze glazen opnieuw gevuld.

De klok tikt verder. Ons gesprek begon om 19.30 uur en ik merk op dat het inmiddels al ruim 22.30 uur is geweest.

Tijd om af te ronden. Tijd om te vragen hoe we ons heem moeten en kunnen beschermen tegen ongewenste ontwikkelingen.

“Ons heem moet zondermeer beschermd worden”, antwoordt Jan. “Dat wil zeggen dat we de natuur en landschappelijke waarden moeten behouden, evenals de cultuurhistorische waarden. Dat kan niet als mensen van buitenaf de dienst gaan uitmaken, want die komen niet uit ons leefgebied. Omdat ze geen binding hebben en geen emotie voelen voor ons heem, kunnen ze daartoe niet het meest gewenste beleid behartigen. Onze missie, dat wil zeggen van de st. Brabantse Wal en dus ook van het Zuidkwartier, Namiro en Benegora – om ons te beperken tot de Zuidwesthoek – moet er dan ook op gericht zijn een stevige vinger aan de pols te houden. Met een positieve insteek. We moeten niet alleen als tegenstrevers bekend staan. Dus is een belangrijk deel van onze missie om de blinden ziende te maken. Om ze te leren zien wat waardevol is en zondermeer behouden moet worden. Wie A zegt, moet ook B zeggen. Dus we moeten samen staan voor onze statuten en het meest juiste beleid daarop baseren.”

Komen en gaan

De energieke doordouwer Jan van Elzaker valt even stil. Tijd om even iets te drinken en wat te eten. Nelly zorgt goed voor ons. Zelfs Donja heeft dat in de smiezen. Ze schooit om een stukje toast met kaas. Ze legt haar kop in mijn schoot, in de hoop via mij iets toegestopt te krijgen. Ik geef niet toe. Donja verwennen is een zaak van haar baasjes.

Nadenkend kijk ik naar Jan. Ruim 35 jaar is hij actief in ons heem. Ik vraag me af wat hij de mooiste plek vindt in onze regio, dus een plek die nooit mag verdwijnen.

“De knik in de Zouteweg van waaruit je uitzicht hebt op de Brabantse Wal. Maar ook de plek vanwaar ik vanaf Klein Lindonk uitkijk over de witte venen richting Woensdrecht.” Over deze vraag hoefde Jan geen seconde na te denken.

Ik besluit mijn vraag anders te formuleren. Dus vraag ik wat nooit had mogen verdwijnen. Ik verwacht dat hij zal beginnen over het oude raadhuis, dus suggereer ik op voorhand al het antwoord.

Maar nee, hij is me te slim af. “Dat is gelukkig nog niet verdwenen” zegt hij gevat. “Dat kan nog steeds behouden blijven, als de raad alsnog tot inzicht komt.

Nee, wat nooit had mogen verdwijnen is de voormalige landbouwschool, de Meulenblock en niet te vergeten het klooster. Het oude deel van het klooster wel te verstaan.

Ook het nonnenkerkhofje had behouden moeten blijven.”

Even schamper ik dat daar toch een brede school moest komen? Maar Jan wuift dat

weg, omdat met een beetje goede wil ook elders plaats gevonden had kunnen worden.

Ik wil een goed voorbeeld stellen en vertel over het torentje van het klooster dat toch maar mooi behouden is. Jan lacht. Hij weet als geen ander hoe dat door het oog van de

naald is gekomen. Hij weet ook dat het elders plaatsen van het torentje in ons dorp niet makkelijk was, omdat overal de kans op vandalisme voorhanden was.

Maar hij is blij met de recente herplaatsing door de woningstichting in Woensdrecht. Een klein stukje verleden is zodoende toch behouden gebleven.

Epiloog

Het is laat geworden. Ik drink mijn glas bier leeg en geef aan dat ik wil afsluiten.

Toch wil ik nog één ding horen.

Wat mag nooit verdwijnen?

Ook Jan is moe, maar somt moeiteloos een reeks voorbeelden op: de Zouteweg, het Koepeltje, de Bunt, de kerk in Woensdrecht. Nee beter, alle kerken in de Zuidwesthoek. “Want zij zijn een symbool van onze identiteit.”

Wanneer ik tegen middernacht naar huis ga, is de brandweer in de Verlengde Duinstraat verdwenen. Jan en Nelly zwaaien me uit. Donja blaft ten afscheid.

Ik voel een warme gloed. De Van Elzakers zijn echte Zuidwesthoekers.

Met het hart op de juiste plaats voor ons heem.

Hoogerheide, 25 januari 2007.

Adrie Dobbelaar

De commissaris op bezoek

Tussen 1896 en 1925 was Mr. A.E.J. baron Van Voorst tot Voorst Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant. Een van zijn taken was het regelmatig bezoeken van alle gemeenten in de provincie. Van die werkbezoeken hield hij nauwkeurig verslag bij. Lees hierna wat hij in al die jaren over Ossendrecht te melden had.

Ossendrecht

Den vierden mei 1896 bezocht ik de gemeente Ossendrecht. Van Huijbergen komende, kwam ik op het vastgestelde uur aan; de wethouders waren nog niet aanwezig, een gevolg van de omstandigheid, dat de gemeente Ossendrecht den tijd van Greenwich heeft en men mij dus 20 minuten later verwachtte. De harmonie, die mij blijkbaar tegemoet had willen gaan, was nog onvolledig, toen ik de leden voorbijreed. Later kwam zij voor het gemeentehuis een paar stukken ten beste geven.

Greenwich

Oostelijke voorstad van Londen. Op een internationale conferentie in Washington (1884) werd de meridiaan door Greenwich als nulmeridiaan aangenomen. Dit was handig om te kunnen berekenen waar je precies was op onze aardbol.

Ook de tijdzones zijn gebaseerd op de nulmeridiaan van Greenwich. Voor die tijd stelde ieder dorpje of stad zijn eigen tijd vast met alle gevolgen van dien.

De burgemeester maakt geen gunstigen indruk; uit de beide wethouders was geen woord te halen; de secretaris houdt met zijn broeder samen een groot zaakwaarnemers kantoor; zelfs de notaris heeft zich met hen moeten associëren.

Evenals te Woensdrecht bestaat ook te Ossendrecht het gros van de bevolking uit polderjongens.

Op mijn audiëntie verscheen de pastoor met den kapelaan benevens een gegageerd O. I soldaat.

Om den tijd te dooden bracht ik een bezoek aan de school; voor een dorpschool scheen mij het onderwijs bijzonder goed. Geschiedenis en aardrijkskunde vallen blijkbaar zeer in de smaak van de kinderen; verder was hun te mijner eer het Wien Neerlands bloed en het oude Wilhelmus geleerd.

Na de school verlaten te hebben kwam de burgemeester mij vertellen, dat er een fabrikant was, die er hoogen prijs op zou stellen, dat ik een bezoek aan zijne cichoreifabriek zou brengen; zeer tot mijn leedwezen moest ik voor het bezoeken van die fabriek bedanken. Ik deelde den fabriekseigenaar mede dat ik niet kon komen, omdat ik op tijd te Putte

Wien Neerlands bloed

was het officiële volkslied van het Koninkrijk der Nederlanden tussen 1815 en 1932.

Bij het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 kwam er behoefte aan een volkslied. Het reeds bestaande Wilhelmus werd ongeschikt bevonden, omdat het een strijdlied was van de Oranje-partij. Met een wedstrijd werd het gedicht Wien Neerlandsch bloed gekozen van de dichter Hendrik Tollens (1780-1856). Dit gedicht werd op muziek gezet door Johann Wilhelm Wilms.

Het eerste couplet van het lied luidt:

Wien Neerlands bloed in d' aders vloeit
Van vreemde smetten vrij
Wiens hart voor land en koning gloeit
Verheff' de zang als wij:
Hij zett' met ons, vereend van zin
Met onbeklemde borst
Het godgevallig feestlied in
Voor vaderland en vorst (2x)

Het lied sloeg echter niet aan. Het Wilhelmus werd tijdens de strubbelingen tussen het Zuidelijke en Noordelijke deel van de Nederlanden steeds populairder in het noorden, zodat het bij de inhuldiging van koningin Wilhelmina zelfs officieel werd gespeeld. Ook al zal niet iedereen zich aangesproken voelen door de tekst van het Wilhelmus, de tekst van Wien Neerlands bloed voldoet ook niet meer aan de huidige normen. Vooral de zinsnede *van vreemde smetten vrij* in het lied stuit tegenwoordig op veel weerstand. Ze dient echter niet raciaal geïnterpreteerd te worden, zoals een moderne lezer zou doen: In dit lied, geschreven onder de Franse bezetting, wordt daarmee bedoeld op iedereen die zich echt als Nederlander gedraagt en niet met de vijand heult.

moest zijn; bij een volgend bezoek aan Ossendrecht hoopte ik zijne fabriek te bezoeken. Hij heet Mattheussens.

Nu (in het verslag over 1894) werd omtrent zeer vele zaken naar vorige verslagen ver-

wezen. Ik schreef den 8 Mei nog aan den fabrikant C. Mattheussens om hem nogmaals aan het verstand te brengen dat het niet mijne schuld was dat ik zijne fabriek niet was komen bezichtigen; deze antwoordde mij den elfden Mei dat hij de zaak volkomen begreep en dat hij zich bij een eventueel volgend bezoek aan Ossendrecht aanbevelen hield voor eene bezichtiging zijner fabriek.

De Heer Klasens rapporteert dat de administratie van den secretaris-ontvanger met netheid werd gevoerd en goed in orde was. Slechts enkele opmerkingen waren te maken.

De oude kerk

Den 28 Augustus 1900 kwam ik weer in de gemeente Ossendrecht, sinds mijn vorig bezoek was daar een nieuwe Roomsche kerk gekomen; met B. en W. ging ik die even kijken. Vervolgens ging ik met B. en W. kijken naar de fabriek van peekoffie van de weduwe C. Mattheussens en Zonen en zag daar de bereiding der cichoreiwortels. Ik werd door een zoon rondgeleid en vernam dat de concurrentie zoo hevig was door dat een andere zoon uit de zaak getreden was, zich als fabrikant gevestigd had naast de zaak zijner moeder en nu scherp concurreerde.

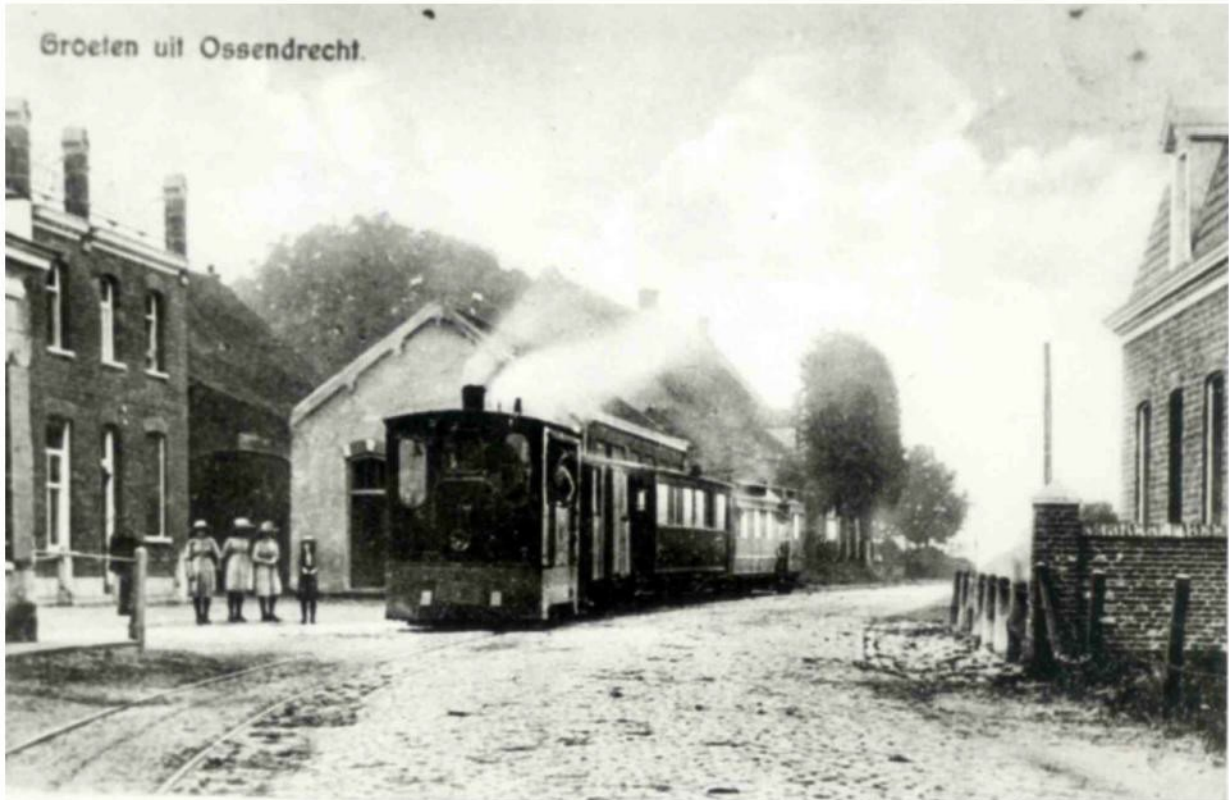
Door de wet van 1897 werden de inkomsten \pm f. 2500 beter; de 70 opcenten op het personeel werden toen afgeschaft en een bestaande grintweg veranderde in een keiweg, wat aan de gemeente f. 26.000, - kostte.

Op mijn audiëntie verscheen niemand.

De laatste periodieke raadsverkiezingen liep zonder stemming af met herkiezing der aftredende leden. De burgemeester maakte nu een goede indruk. Van de 2600 zielen zijn er \pm 50 Protestant; er is een Protestant raadslid. De Protestanten betalen $\frac{1}{9}$ van den heelen hoofdelijken omslag.

Den 20 April 1904 bracht ik weer een bezoek aan Ossendrecht. Ik ging per tram van Bergen op Zoom tot Ossendrecht en liep toen naar het Raadhuis, dat op ± 10 minuten van de halteplaats van de tram ligt. Per rijtuig ging ik later naar Putte en

daarna naar Woensdrecht, van waar ik per rijtuig naar Bergen op Zoom terugkeerde. De bevolking is zeer welvarend en gaat zeer vooruit; in 1903 werden 43 huwelijken gesloten, van welke 5 gedwongen. Op ruim 100 geboorten kwamen 4 onwettige kinderen voor. Bijna alle arbeiders wonen op hun eigen: huisjes die aan bouwen f. 600, - à f. 700, - kosten; 20 à 40 aren land, ad \pm f. 400, - - f. 600, -.

Als een gezin trouwt is er gewoonlijk zoveel overgespaard, dat men met een hypotheek van \pm f. 400, - kan volstaan. Het geld wordt verschaft door den secretaris Adan. Het is moeilijk om aan meiden en knechts te komen; voor een meid wordt van f. 100, - tot f. 120, - betaald.

De knechts worden meestal gehuurd voor 9 maanden van 1 Maart tot St. Andries (1 December). Zij verdienen dan hoog loon tot f. 250, - toe; bovendien dikwijls nog 50 roeden aardappelland voor hunne familie.

Geen ruzie met verkiezingen.

Boudoir nam voor een jaar of zes oud archief mede en zou dat inventariseeren en catalogus zenden. Catalogus moet nog komen.

Audiëntie verleend aan Pastoor Wijtvlit, die niets bijzonders te vertellen had; en aan hoofd der school Swering, die kwam vragen om bij een eventuele vacature van districts schoolopziener in aanmerking te mogen komen. Hem geraden te trachten eerst arrondissements schoolopziener te worden, dan is de overgang tot districts schoolopziener later gemakkelijker.

Er is in Ossendrecht geene bijzondere begraafplaats; op de algemeene begraafplaats, waar alle lijken worden bijgezet, wordt geene begrafenisrechten geheven; ook niet door den pastoor.

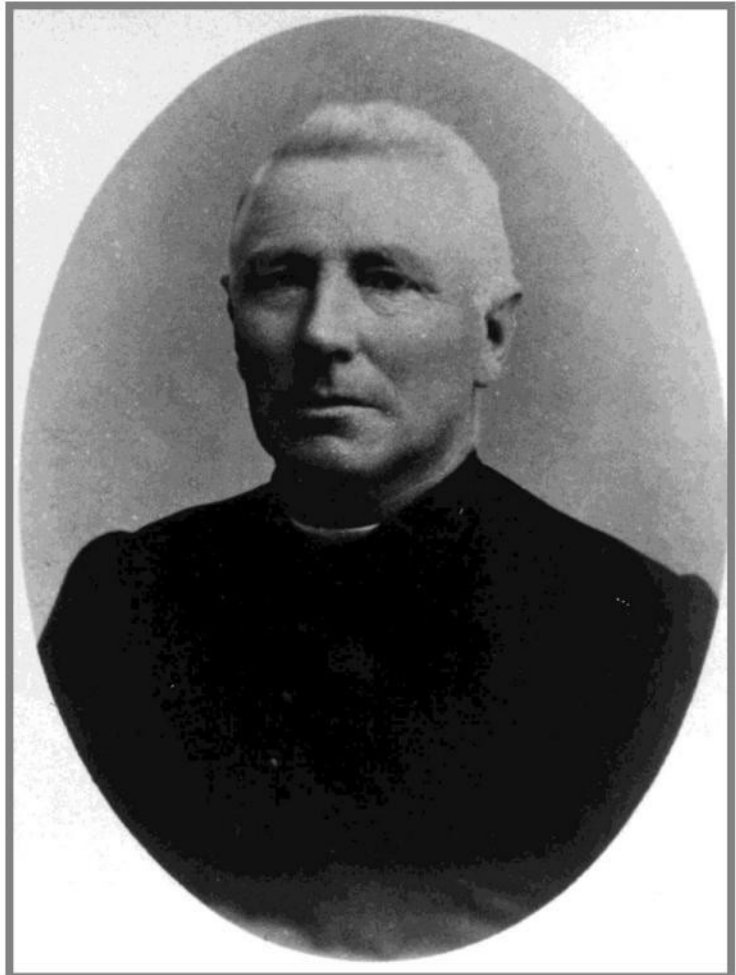
Geneeskundige hulp wordt verleend door een Belgischen doctor; er zijn geen armen dat naam heeft; voor medicamenten, doodschouw, vaccinatie enz. krijgt hij te samen f.175. - en is daarmede ruim betaald.

Over de veldwachter is men zeer tevreden; hij heeft f.500. - + f.50. - voor kleding + vrije woning en tuin. Met het oog op zijn groot gezin wil men hem eene nieuwe woning bouwen.

Rijkspolitie bestaat uit 4 marechaussees te voet, over wie men zeer tevreden is.

Vroeger werd kosteloos herhalingsonderwijs gegeven aan gemiddeld 70 jongens. Sinds daarvoor na de wijziging der onderwijswet schoolgeld geheven moet worden, wordt daarvan bijna geen gebruik meer gemaakt.

Veel menschen werken buiten de gemeente, vooral in België en Frankrijk, nu er in Duitschland niet meer zulke hoge loonen worden gegeven. Een boerenarbeider verdient gemiddeld f.0,90 gemiddeld daags, een fabrieksarbeider ±f.1. -. Er wordt vooral cichoreikoffie gefabriceerd; nu er in België eene belasting op den invoer van peckoffie is aangenomen, gaat een der cichoreifabrieken, die van de firma de Beukelaar, een gedeelte harer zaak naar Antwerpen overbrengen.

Pastoor Wijtvlit

Den 24 Juni 1908 kwam ik weer in Ossendrecht; ik ging er per tram heen en reed vandaar later naar Putte, van waar ik later naar Bergen op Zoom terugreed. Ik verleende audiëntie aan pastoor en kapelaan, die niets bijzonders te vertellen hadden en aan Swering hoofd der school, die kwam bedanken voor de medewerking van Gedep. Staten om de wet Brink overeenkomstig hare bedoeling=verbetering van het lot der onderwijzers, te doen uitvoeren.

Er was juist Kermis geweest in Ossendrecht; in 1907 waren Belgen gekomen om de boel op te scheppen en was er groote moeite geweest met de marechaussee; de veldwachter van Ossendrecht redde bij die gelegenheid den brigadier, die anders vermoord had geworden, het leven en kreeg deswege een dankbetuiging van de Regering. Bij die gelegenheid werd er een Belg door de marechaussee dood geschoten.

(Hierover werd destijds uitgebreid verslag gedaan in de krant.
Zie ook Tijding 2006-3 pagina 17, Pjeer van Veeje.— Redactie)

Om baas te blijven was dit jaar de brigade met 5 man versterkt, zoo dat er nu 9 man waren + de gemeenteveldwachter; gelukkig behoeften ze niet handelend op te treden.

Ossendrecht Marechaussee-Kazerne

Ik heb er B. en W. op gewezen dat ze geen recht meer hebben om de waterleidingen te schouwen en dat gemeenten de waterleidingen voortaan zelve moet onderhouden.

Sinds een paar jaren is er een gemeentedoctor, dr. Van der Lek; een protestant, daar was geen Roomsche te krijgen. Zijn salaris op het moment f. 600, -; het klimt jaarlijks met f. 50, - tot een maximum van f. 1000, -

In 1907 waren er zes branden geweest; oorzaak onbekend; de Heeren geraden, om, wanneer er ernstig vermoeden van brandstichting is, te zorgen dat de assurantiepenningen niet uitbetaald worden; dan is het met brand stichten spoedig gedaan.

Sinds het herhalingsonderwijs niet meer kosteloos gegeven wordt, valt het niet meer in de smaak der menschen en wordt er slechts door een minimum aantal kinderen gebruik van gemaakt.

De peekoffie fabricage verschaft aan tal van menschen geregeld een stuk brood; de ± 25 meisjes, die de koffie moeten verpakken, verdienen winter en zomer ongeveer f. 0,75 daags. Er moet echter hard gewerkt worden, want het is alles aangename werk.

De cichoreiwortels komen uit Frankrijk en België; ze worden in gedroogden toestand vandaar naar Ossendrecht verzonden. Men zou ze even goed in Ossendrecht kunnen ver-

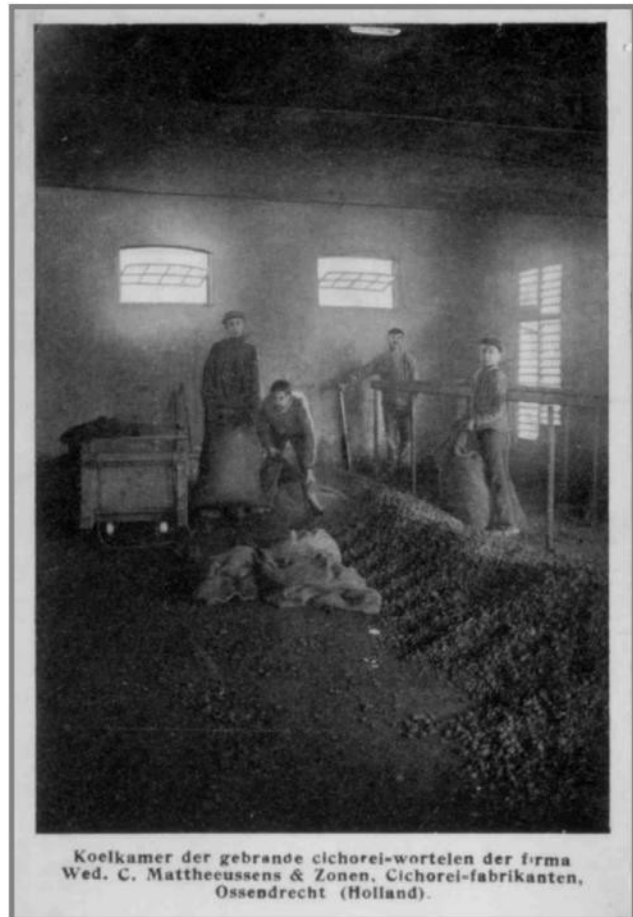
bouwen, maar de grond en de arbeidskrachten zijn daar wat duur; ze groeien er echter uitstekend.

Het oud archief zit nog steeds in de kasten; van tijd tot tijd komt de rommel er uit om schoon gemaakt te worden; men weet echter niet wat men heeft.

Gemeente heeft begrafenisrechten op algemeene begraafplaats: f. 2,- voor een groot lijk enz.

Met B. en W. in mijn rijtuig een eind weegs den dijk opgereden tusschen den Noord- en den Zuidpolder. Die dijk werd door gemeente bestraat; ik meen in 1898; de bestrating zag er zeer goed uit.

Bij mijn vertrek naar Putte nam ik wethouder Melsen, een oud man, die in 1907 zijn gouden bruiloft vierde, in mijn rijtuig mede tot zijne woning; hij woont nl in de buurt van "huis Molentje" aan den weg van Hoogerheide naar Putte, juist aan de vereeniging met den weg van Ossendrecht. Hij had het druk over een zoon in dienst bij het Ned. O. I. leger; over 9 jaar kwam die terug en dan had hij f. 1500,- pensioen.

Koelkamer der gebrande cichorei-wortelen der firma Wed. C. Mattheussens & Zonen, Cichorei-fabrikanten, Ossendrecht (Holland).

Pastoor Wijtliet

Den 12 April 1912 kwam ik weer in Ossendrecht; ik was tevoren in Huijbergen geweest, en bezocht later nog Putte. Ik maakte den tocht per auto vanuit Roosendaal. Ik verleende audiëntie aan pastoor Wijtliet; de man is pas hard ziek geweest; hij zou 27 kg in gewicht verloren hebben! Later ontving ik nog het hoofd der school, den Heer Swering. Van hem vernam ik, dat de pastoor van plan is eene bijzondere jongensschool te stichten en meent dat hij dan de openbare school met onderwijzerswoning kan overnemen, omdat die dan toch niet meer nodig zou zijn. Ik heb Swering gewaarschuwd dat het plan van den

pastoor niet kan uitgevoerd; G. S. kunnen nooit hunnen goedkeuring hechten aan een raadsbesluit tot opheffing der school, vóór dat die school daadwerkelijk leeg gepompt is en daardoor het bewijs geleverd is dat die niet meer nodig is.

Adan heeft ontslag genomen als gemeentesecretaris met ingang van 1 juli aanstaande; hij was dat 35 jaren en maakte zich jegens Ossendrecht zeer verdienstelijk.

In de laatste tijd werd hij ter secretarie bijgestaan door zijne dochter; dat meisje hielp Verdijk bij het onderzoek van de administratie.

Adan wordt vervangen door van de Ven, een zoon van den Rijksontvanger te Roosendaal; ze zijn met 10 zoons allen in verschillende betrekkingen; de aanstaande gemeentesecretaris is verloofd met juffr. Binck uit de Leur.

De arbeiders wonen nog meestal op hun eigen; het geld om te bouwen wordt hen ook nu nog gewoonlijk door Adan verschaft tegen matige rente.

Er is weinig armoede in gemeente; de menschen werken gaarne en hard; als er geen in gemeente is gaat men het elders zoeken; in Duitschland werken wel 300 menschen. Oudere van dagen en derg., worden door Roomsche armbestuur bedeed.

Rooms Armbestuur

Behalve het kerkbestuur was er in de parochie ook een armbestuur, thans omgevormd tot Caritasinstelling. Dit bestuur had een eigen reglement met zelfstandige bevoegdheden en was rekening en verantwoording verschuldigd aan de bisschop van Breda. De leden van het armbestuur werden op voordracht van het kerkbestuur benoemd door de bisschop van Breda en werden armmeesters genoemd. Het armbestuur hielp de parochianen die geen beroep konden doen op de burgerlijke armenzorg. De inkomsten van de armenzorg bestonden uit collecten en giften.

Lange tijd werd aan armlastige personen steun in geld gegeven, maar om een betere controle op de bestedingen te kunnen houden werden later winkeliers aangewezen die alleen artikelen mochten leveren die uitdrukkelijk waren genoemd, o.a. brood, vlees, eieren, kleding, dekens en steenkool.

Zo ontvingen in 1907 zestien personen een uitkering en daarvoor werd vijftien winkeliers ingeschakeld, zes voor levensmiddelen, zes voor kleding en drie voor brandstoffen.

Uit het Jubileum-boekje t.g.v. het 150 jaar bestaan St. Gertrudisparochie Ossendrecht, J. van Dijke

50% gedwongen huwelijken; tamelijk veel onwettige geboorten; in drie maanden van 1912 vier.

De menschen houden hunne kerkelijke plichten.

Het karakter is Belgisch; men zit gaarne in de herberg; de jongeren houden veel van muziek en dansen graag; in gemeente hebben zeker 100 gelegenheden "verlof"; er zijn 14 vergunningen.

Al het oud archief is in den Bosch; door Boudaar medegenomen; sinds hoorde men er niets meer van.

Dr. Van der Lek is nog gemeentedokter; men is over hem zeer tevreden; hij is protestant. Eene vroedvrouw is er niet; voor vermogenden doet Dr. V. d. Lek de verlossingen tegen f. 12,-; voor minder vermogenden tegen f. 5,-. Onvermogenden hebben gevaarlijk geen verloskundigen bijstand.

Men heeft er tegenwoordig geen last meer van, dat de Belgen den boel komen opscheppen. Politie heeft weinig moeite meer.

Er is in geen 2 jaar brand geweest.

Wethouder Melsen woont niet meer op "Molentje"; hij heeft gebouwd in de kom, recht tegenover het huis van den burgemeester.

Peekoffie fabriekanten werken druk; in 1911 werd een groot deel der cichorei wortels in Ossendrecht geteeld; die wortels waren buitengewoon goed.

Het volk in Ossendrecht wil vrij zijn; omdat ze geen dienstmeiden konden krijgen hebben heel wat boeren hunne koeien moeten afschaffen.

dokter V. d. Lek

Gemeente maakte een harden weg naar de Ossendrechtsche haven; de Zuidpolder betaalt

jaarlijks f. 136,- aan de gemeente voor onderhoudskosten; van de haven- en havigelden aan de Ossendrechtsche haven geniet de havenmeester 20% perceptiegelden; van wat er dan overschiet krijgt de Noordpolder f. 131,-; wat er dan nog overblijft is voor de gemeente, als bijdrage in de onderhoudskosten van den weg; het eene jaar is dat iets, het andere jaar niets. De Zuid-Bevelandsche waterleiding Maatschap-

pij is bezig eene waterleiding te maken voor 20 dorpen= heel Zuid Beveland. De prise d'eau ligt in Ossendrecht tegen de zandheuvels aan. Het heele werk (de heele waterleiding) werd aangenomen door Carl Francken te Bremen voor ruim 12 ton.

Van de prise d'eau te Ossendrecht tot den watertoren te Goes is 40 km. In 1912 moet het heele werk opgeleverd. Met B. en W. even naar die prise d'eau gaan kijken; die aanleg was nog al interessant om te zien.

Den 16 augustus 1917 kwam ik weer in Ossendrecht. Ik vond daar een geheel nieuw bestuur; zelfs de secretaris en de ontvanger waren door andere titularissen vervangen.

Ik zou ook in een nieuw Raadhuis moeten ontvangen zijn; het werd besteed maar door de tijdsomstandigheden liep het zoo ver boven de raming dat het niet gegund werd. De bouw wordt nu uitgesteld tot dat de tijden weer meer normaal zullen geworden zijn.

De peekoffiefabrieken werken bijzonder druk; er is nooit zoveel vraag naar peekoffie geweest. De fabrikanten werken alle zonder uitzondering met verlies; de grondstof is te duur; de steenkolen dito; de Minister zal andere prijzen voor het product moeten vaststellen; anders zal het niet kunnen blijven gaan.

Er wordt veel gesmokkeld; veel geld verdiend; de jongeren maken dat geld veelal op; de ouderen bewaren het veelal.

Er zijn nog ± 350 Belgische vluchtelingen; geen hunner wordt meer door ons Gouvernement gesteund. Die vluchtelingen nemen veel woonruimte in beslag daardoor groot gebrek aan woningen; men kan van woningnood spreken! Het bouwen is tegenwoordig zo duur dat men er niet aan durft te beginnen.

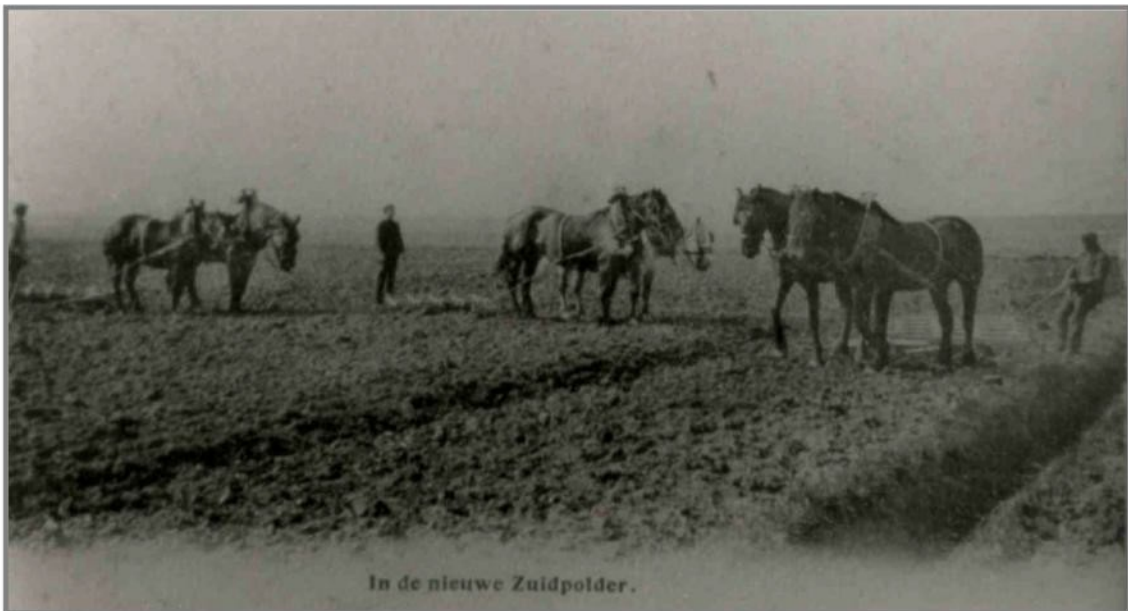
De levensmiddelen distributie loopt goed; kost $\pm f. 12000$. - per jaar.

Geen armoede; de vooruitzichten voor dezen winter zijn goed.

*De voortdurende regens worden een nationale ramp; nog nooit stond zoo 'n mooie oogst te velde; en daar van komt nu niets terecht; alles verregent!
Veehouderij gaat slecht.*

Op het gebied der paardenfokkerij is men de laatste jaren kolosaal vooruitgegaan; de maatregelen van de provinciale commissie werken bijzonder gunstig. In korte jaren zou men België op zijde zijn gestreefd; door de oorlog zijn in België zoogoed als alle paarden voor het Duitse leger gerequireerd.

Wethouder Withaegen vertelde dat zijn schoonvader eene boerderij in België beboert; hij had 12 paarden; successiefelijk werden er elf gerequireerd en het twaalfde zou ook wel gerequireerd zijn geworden wanneer het maar een goed paard was geweest.

Den 11 Juni 1921 kwam ik weer in Ossendrecht; te voren was ik in Halsteren en Woensdrecht geweest. Er kwamen na de gemeenteraadsverkiezingen twee nieuwe wethouders en 5 nieuwe raadsleden. De menschen waren ontevreden over de distributie en meenden dat het gemeentebestuur niet zuinig genoeg was. Thans is de vrede hersteld en gaat het heel best in den Raad.

De vroedvrouw krijgt f. 600,- van gemeente, f. 500,- van Rijk + Provincie en verdient f. 500,- - f. 140,-; geeft een pover bestaan.

Het armbestuur heeft f. 1500,- eigen inkomen; behoefde vroeger niet gesubsidieerd te worden; kreeg in 1920 f. 250,- en in 1921 f. 400,- van gemeente. Het Roomsche armbestuur kan jaarlijks ±f. 1000,- bedeele.

Gemeente heeft ruim 10 km keiweg te onderhouden; heeft gelukkig een uitstekende straatmaker; kocht in 1920 60.000 nieuwe straatkeien en in 1921 40.000. Deze laatste tegen f. 85 de duizend.

De cichoreiwortels voor de peekoffie komen weer uit België; in Ossendrecht worden er geene meer geteeld.

Het distributienet voor de electricificatie was door de PNZM begroot op f. 95000. -; het werd juist heden besteed; laagste inschrijver f. 39998. -.

Gemeente moet een stroomafname van f. 6000. - garanderen.

Er zijn teveel arbeiders in Ossendrecht; de helft van de menschen moet buiten de gemeente den kost verdienen.

Het Raadhuis is gedeeltelijk vernieuwd; de raadszaal en de burgemeesterskamer zijn goed; ook de secretarie is wat verbeterd. Het oud archief staat op zolder; daaraan is nog veel te doen.

Aan paardenfokkerij wordt veel gedaan; dit jaar 125 veulens; twee hengstenhouders; de hengsten worden in gemeente en in naburige gemeenten rondgeleid, evenals in Zuidholland, om merries te beslaan.

De varkensfokkerij neemt toe; de melk is niet duur.

Er zijn nog 49 dansgelegenheden in gemeente benevens 14 vergunningen.

De verboden strook langs de grens wordt te streng gehandhaafd; moest met meer soepelheid worden toegepast. Boeren die daar geen eigen grond hebben, mogen er niet komen; kunnen daar dus niet gaan buurten.

Den 13 Juni 1925 kwam ik, na Oud en Nieuw Gastel te hebben bezocht, weer in Ossendrecht. 50 à 60% der bevolking verdient buiten de gemeente het levensonderhoud, meest allen in België, sommigen in Frankrijk. Enkeligen zijn weggetrokken met hunne gezinnen; daardoor is er geen woningnood.

In den Raad zitten 5 landbouwers, 2 burgers en 4 arbeiders.

Electriciteit kostte in 1923 70 en 35 cent; gaf toen een verlies van f. 2000. -.

Sinds Juli 1921 tarief verlaagd tot 50 en 35 cent; gaf in 1924 een verlies van f. 2200. -. Sinds 1 Januari 1925 tarief gebracht op 50 en 25 cent.

De oud-secretaris Adan kan zich met die tariefregeling niet verenigen; hij nam om die reden ontslag als lid van de Raad; erg jammer want hij was een goed Raadslid.

Burgemeester is druk bezig met de ordening van het archief; de pakketten moeten nog geordend en daarvan een lijst gemaakt. Men hoopt er dit jaar mee gereed te komen.

Het dak van het Raadhuis is erg slecht; op de begrooting van 1926 hoopt men de middelen te vinden om het te herstellen.

Ernstige klachten over den toestand van den provinciale weg van Putsmolentje naar Putte; de auto's moeten over het fietspad rijden; breken anders de veren.

De warenkeuring en de vleeschkeuring zijn nuttig en noodzakelijk.

De drinkwaterleiding Mij Zuid Beveland heeft haar prise d'eau onder Ossendrecht; door dat het buizenet niet door de gemeente loopt slechts vier aansluitingen.

De cichoreifabrieken gaan slecht; veel ruzie tusschen de leiders; daardoor slechter zaken.

Vier ondernemers van autobusschen; de gemeente subsidieert niet.

De tram naar Antwerpen kan het op den duur niet houden; te grootscheeps ingericht; alleen aan bestuurskosten gaat jaarlijks f.10.000,- weg.

Bovenstaand verslag komt uit de archieven van het Brabants Historisch Informatie Centrum in Den Bosch en werd aangeleverd door de heer Karel Wouters. De foto's komen uit het archief van onze fotoclub.

58 JAAR MAATSCHAPPELIJKE BETROKKENHEID

In gesprek met Adrie van Zunderd

Wanneer ik de huiskamer van Adrie binnenkom, wacht hij me op aan de eettafel. Voor hem liggen mappen met foto's van o.a. het Moretusbos die wellicht eenmaal gedigitaliseerd ooit op een CD, DVD of internetsite komen te staan.

Vlakbij zijn stoel – voor het grijpen gereed – staan twee krukken. Sinds drie jaar is

Adrie van Zunderd serieus gehandicapt. Mobiliteitsproblemen die helaas niet beter werden na een neurochirurgische ingreep. Erger, na de ingreep kon Adrie zelfs nog slechter lopen dan voorheen. Ouder worden mag dan in het algemeen gepaard gaan met functieverlies, voor een man als Adrie is dit extra beperkend. Immers bijna heel zijn leven was hij niet alleen actief in het maatschappelijk middenveld, maar daarbij zeer beweeglijk aanwezig in Hoogerheide en omgeving.

Geboren en getogen in Hoogerheide. Het huis waarin hij met zijn vrouw Maria woont, is echt zijn geboortegrond. Beter gezegd zijn ouders woonden destijds aan de Zwarte Baan, (thans Minckelersweg). Precies op de plaats waar nu een gerenoveerde woning staat die nog altijd zichtbaar de herinnering met zich meedraagt aan “de Zwarte Baan”.

Rond dit huis lag veel grond. Het reikte destijds tot aan het winkelcentrum in de KLM laan. Ooit gekocht op een koopdag. “Zo ging dat in die dagen. Huizen werden

bij opbod verkocht en alleman ging er heen. Want de koper trakteerde en waar iets te drinken viel waren jonge mannen graag bij.” Het toeval wilde dat Adrie's vader - druk pratend met zijn maten - onbewust zijn hand in de lucht stak, uitgerend op het moment dat het hoogste bod aan de orde was. Zo werd hij onbedoeld en onvoorzien aangewezen als eigenaar van het perceel dat onder de hamer was. Voor 6.000 gulden. Een enorm bedrag in die tijd. Maar – wellicht doorgestoken spel – bij de koopdag was een man aanwezig die hem toevallig kon helpen met een hypotheek. “Het is gelukkig allemaal goed afgelopen.” Adrie werd geboren in 1938. Het gebied rond de Minckelersweg bestond in die tijd uit ongeveer tien huisjes. “Overall waar je keek waren zandverstuivingen. Vanuit de “Zeshoek” liep een scheidreef richting Huijbergen. Ergens op driekwart van de huidige Minckelersweg was een boomgaard. In die omgeving groeide Adrie op. “Hoogerheide was toen nog *echt* een dorp van ongeveer 3.000 inwoners.”

De Scheldezones

Tien jaar oud begon de maatschappelijke betrokkenheid van de jonge Van Zunderd. Hij werd lid van “de Scheldezones.” Verschillende blaasinstrumenten werden in de dertig jaar dat hij lid bleef door hem gespeeld. Bugel, piston en saxofoon.

Eenmaal geroutineerd gaf hij ook les aan jonge Scheldezones. Tot in de keuken

thuis werd wekelijks geoefend. “Uit zo’n groepje jongens is ook nog een dweilband ontstaan. De Wjeeldempers.”

Dertig jaar Scheldezonen kenden een periode van opgang en neergang.

“Op een zeker moment vertrokken er veel leden. Oorzaak? Toeval, ruzie, onenigheid en kuddementaliteit – de één volgde het voorbeeld van de ander – leidden er toe dat er op zeker moment maar ongeveer tien leden meer resteerden. Net rond de geboortedag van Willem-Alexander. Dat was een heugelijk feit waar we als harmonie uiteraard voor moesten uitrukken.

Maar we liepen natuurlijk voor joker met zo’n kleine groep. Dus men voelde er niks voor. Nou wilde het toeval dat er ook een gouden bruiloft was en we werden gevraagd om daar een deuntje te komen spelen. Dat wilden de leden wel, dat begrijp je. Ik heb toen gezegd dat we dan beide moesten doen. Zo geschiedde. Alleen tijdens de mars door het dorp liepen we achter elkaar op een rij. Dan leek het nog wat, hé? Al pratende ontstond toen het idee om

een paar tamboers voor ons te laten lopen. Dat vonden de leden een goed idee. Onder onze kinderen, vrienden en kennissen werden tamboers gevonden. Maar ja, we hadden geen trommels en ook geen geld om ze te kopen.

De oplossing kwam van het voormalige gilde St. Sebastiaan. Die hadden hun trommels nog bewaard. We konden ze niet kopen, wel krijgen. Alleen zaten er geen vellen meer op. Van de penningmeester kregen we toestemming om die te kopen.

We gingen naar Essen en kochten daar vellen. Toen die op de trommels gespannen waren kon er geoefend worden! Marcheren leerden ze van een marechaussee die ons hielp. Vanaf dat moment ging het weer opwaarts met de Scheldezonen.”

Nadat hij in 1976 ziek was geworden, werden zijn loopproblemen geleidelijk aan steeds manifester. Toen ook het benutten van z’n vingers problematisch werd, maakte hij resoluut een definitieve keuze en werd de dertigjarige periode van de harmonie in 1978 afgesloten.

Van kind in huis tot eigen woning

“Ik heb altijd bij mijn ouders in huis gewoond. Zelfs toen ik al getrouwd was.

Maar ja, dat kon zo niet blijven, hé?”

Adrie vertelt dat hij en Maria een eigen huis wilden. Maar op het gemeentehuis vond men dat niet nodig. Immers hij had toch prima onderdak bij zijn ouders? Een woning werd hem dan ook geweigerd.

Goede raad was duur. Of niet? Zijn vader wist raad. Hij adviseerde te vertellen dat vader en zoon knallende ruzie hadden gekregen en dat hij het huis uit moest.

Met dat verhaal werd voor de tweede keer geprobeerd een huis te verwerven. Maar andermaal zonder resultaat. Men geloofde het verhaal over de ruzie niet. “Maar ik ging niet bij de pakken neerzitten. Op de brommer reden Maria en ik naar Putte. Daar vertelde ik dat ik lid wilde worden van de harmonie aldaar, mits ik in Putte een huis kon krijgen. En zowaar, dat werd me toegezegd. Tijd voor de volgende stap. Dus ging ik weer naar het gemeentehuis in

Hoogerheide. Toen ze daar hoorden van mijn wedervaren in Putte wilden ze me opnieuw weigeren. Maar ik liep kwaad weg. Snel daarop werd ik benaderd dat ik alsnog een woning kon krijgen, mits ik lid bleef van de Scheldezonen!”

Zo kregen Adrie en Maria een Maycrete (nood)woning toegewezen en bewoonden ze voor fl. 7,50 huur hun eerste eigen huis. Die vreugde duurde niet lang. Na enkele jaren al moesten ze de noodwoning verlaten, omdat de gemeente op die plaats nieuwe huizen ging bouwen.

Een nieuw huisvestingsprobleem was geboren.

“Mijn vader had – zoals ik al vertelde – een grote lap grond en wilde mij wel helpen door een stukje grond te verkopen.

Maar dat mocht niet van de gemeente!

Ik moest grond van hun kopen. Zo verkocht mijn vader de grond eerst aan de gemeente en die verkochten het door aan mij. Daar werden ze niet armer van hoor!

Ons vader kreeg een dubbeltje voor een vierkante meter van de gemeente en ik moest op mijn beurt weer 25 gulden per vierkante meter aan de gemeente betalen.”

Verbaasd kijk ik Adrie aan en zeg spottend dat projectontwikkeling en woekerwinsten maken op bouwgrond kennelijk ook in die tijd al bestond. Adrie knikt instemmend en meldt dat het toen nog de gemeente was die het beleid bepaalde en het geld verdiende, waar het nu de grote ondernemers en woningstichtingen zijn die het voor het zeggen hebben.

Hoe dan ook. In 1966 kwam het gezin Van Zunderd terecht aan de KLM laan op een stuk grond dat voorheen de tuin was van zijn vader. “De straat was toen nog een zandpad, het *servituut* van ons vader.”

In snel tempo volgden grote veranderingen. Niet alleen werd de KLM laan een woonwijk, het hele gebied rond de Mincelersweg werd volgebouwd.

Adrie zag hoe een dorp langzaam veranderde in een kleine stad.

Namiro

Na de Scheldezonen kwam Adrie in het ziekenhuis. Tijd genoeg om na te denken.

“In het ziekenhuis ontstond bij mij het idee om me in te zetten voor de natuur.”

Met de mensen van het eerste uur - mevrouw Gillesen en Geert Heijnen - richtte Adrie in 1980 Namiro op vanwege de vele aanslagen die ook toen al in ons land op de natuur werden gepleegd. Zij waren bang dat ook binnen de grenzen van de gemeente Woensdrecht de natuurgebieden aangepakt zouden worden.

Ze hadden een vooruitziende blik!

Door de bevolking op de natuur te wijzen hoopten ze begrip voor hun standpunt te krijgen. Ze organiseerden maandelijks excursies en lezingen. De wandelingen werden op papier gezet en er werden lesbrieven gemaakt voor de scholen. De eerste jaren werd veel pionierswerk verricht.

Adrie herinnert zich de eerste forumavond in café de Zon. In die tijd werd het Rijn-Scheldekanaal gerealiseerd en werd de Oesterdam aangelegd (gereed in 1983).

Dat had vergaande gevolgen voor de omgeving van de Zuidwesthoek en leidde on-

dermeer tot het ontstaan van het Markie-zaatsmeer.

“We vroegen daar aandacht voor en wezen op de gevolgen. Na een jaar hadden we al 25 leden. Na drie jaar 150 leden en we bereikten zelfs een top van ruim 200 leden. Waaronder gewone burgers. Maar ook intellectuelen zoals huisartsen, tandartsen en fabrieksdirecteuren.”

De wandelingen en de lezingen die Namiro organiseerde werden goed bezocht.

Publiciteit in de kranten hielp de initiatiefnemers. Maar volgens Adrie was vooral de liefde voor de natuur en het met plezier daarvan kennis nemen, de ‘drive’ in die dagen. Ook de burgemeester en enkele wethouders waren lid geworden.

“Bij hen konden we aandacht vragen en bespreken wat er op onze maag lag.”

Met lachende ogen vertelt Adrie hoe ze destijds - op die wijze - goodwill verkregen en medewerking van bestuurders. Hij zegt het jammer te vinden dat tegenwoordig de strijd gevoerd wordt via juridische procedures en tot bij de Raad van State. Maar uiteraard snapt hij dat de maatschappij is verhard en dat dit helaas een consequentie is van maatschappelijke veranderingen.

Vol vuur vertelt hij over de wandelingen die ze dik twintig jaar geleden organiseerden. In de vroege ochtend om zes uur gingen ze soms op pad.

Badend door de blubber van het Markie-zaat of in de stille ochtendnevel van de ongerepte bossen en heidevelden.

Ook voor het huidige Namiro heeft hij een

handvol tips. Hij adviseert regelmatig wandelingen te houden, lezingen met verhalen van inhoudsdeskundigen en leuke activiteiten te organiseren.

“Liefde voor de natuur en deel uitmaken van de natuur is de sleutel. Dat is wat anders dan met een squad over de heide scheuren of met mountainbikes de bossen doorploegen. Om maar te zwijgen van crossmotoren die zelfs de stilte verscheuren.”

Verhalen schrijven

De natuur vastleggen. Sinds 1980 is dat een deel van Adrie zijn bezigheden. Foto's maken en de natuur beschrijven.

In 1954 begon zijn carrière op het vliegveld. Als burgermonteur straalmotoren. Op en rond het vliegveld was en is nog steeds veel natuur voorhanden. Dat is vastgelegd met de fotocamera en met korte verhaaltjes.

De vliegbasis verschafte daartoe mogelijkheden via het maandblad het “Scheldeba-

ken”.

Verhalen die opvielen, tot bij de militaire top. Behalve vanwege zijn veertigjarig dienstverband, werd Adrie tevens een lintje toegekend voor zijn natuurvertellingen.

Zijn ongerepte passie voor de natuur verschafte hem via de militaire top ook privileges. Hij mocht vanwege zijn inzet vrij rondlopen over de basis en foto's maken. Onder meer van het voormalige Zwartven. Zelfs met introducees uit de fotoclub van

de heemkundekring, waaronder Bertus Ars.

Heemkundekring het Zuidkwartier

Twee jaar na de oprichting van Namiro werd Adrie ook lid van de heemkundekring.

Op de kringvergadering van natuurmilieuverenigingen werd hij hiertoe overgehaald door Mans de Jong en Leo Timmermans. “Wanneer je over de natuur praat, kun je niet om het landschap en om de historie heen. Namiro en de heemkundekring horen tot op zekere hoogte eigenlijk bij elkaar.”

In het Zuidkwartier is Adrie ook altijd actief geweest. Samen met zijn vrouw Maria, die als gastvrouw in het café regelmatig koffie serveert. Gust Kil en Bertus Ars vinden samen met Adrie een gedreven passie in de fotowerkgroep. Honderden foto's hebben ze gemaakt en gedocumenteerd.

Trots toont hij me zijn digitale camera en vertelt hoe hij ook zijn analoge foto's gescand heeft voor gebruik op zijn computer. Stille getuigen zijn het. Van hoe het *is* en hoe het *was* in onze Zuidwesthoek. Honderden foto's die soms te zien zijn op tentoonstellingen in museum Den Aanwas. Maar ook om verhalen op te leuken in de Tijding. Want behalve in Namironieuws en het Scheldebaken, is Adrie ook auteur van diverse artikelen in de heemkundeperiodiek.

Van zijn hand verschenen onder meer:

- Het vliegveld Woensdrecht in de oorlogsjaren (1994)

- De natuur rond het Ravenhof (2000)
- Wandelen in het Moretushof te Putte (2000)
- Terug naar de vaart en 't Reduut (2001)
- De serie: Eeuwenoude vennen in het Woensdrechtse landschap (2002 – 2003)

Verandering

Hoogerheide en omgeving is veel veranderd. “Het dorp van toen is een halve stad geworden. Import zorgde voor verandering in mentaliteit. Wanneer mensen uit de stad in een dorp komen wonen, veranderen ze niet snel. In de stad kenden ze niemand en gingen ze ook met weinig mensen om.

Ook in onze samenleving is dat merkbaar. Tegenwoordig komt het ook in ons dorp voor dat burens elkaar niet kennen. Dat was vroeger anders. Toen leefden de mensen voor een groot deel op straat. Om te *buurten*. Vooral in de zomer was dat algemeen gebruikelijk.

In onze straat was er zelfs een straatvoetbalteam. Er was cohesie in de samenleving. Mede door de veranderende en verhardende maatschappij is die cohesie weggevallen. Ook de komst van tweeverdieners heeft ervoor gezorgd dat in een straat veel huizen tussen 's morgens half acht en 's avond zeven uur compleet onbewoond zijn.”

“En de natuur?”vraag ik.

Adrie vertelt over het proefbedrijf in de Hoogerheidense Plantage. “Dat was gevestigd op koude grond. Veenlagen die mede door het vocht bevroren en lang koud bleven, waardoor het commercieel oninteressant was.

De naam veranderde in Kortenhoeff, toen het eigendom werd van een zekere Van Eck. Helaas is daar toen ook een camping gekomen (Familyland), waardoor één van de mooiste stukjes natuur is verdwenen. In Kortenhoeff hielden we vaak wandelingen,

juist vanwege de unieke verscheidenheid aan flora.”

De verandering van de maatschappij heeft ertoe geleid dat mensen anders in het leven zijn gaan staan.

Dus ook anders in de natuur. Omdat de meeste mensen kuddebeesten zijn geworden, worden ze zich pas bewust van de natuur als een bekende Nederlander zich er voor uitspreekt.

Adrie zou Adrie van Zunderd niet zijn, als hij de moed zou opgeven. Hij is er van overtuigd dat het tij kan keren. “Door leuke dingen te doen die de gevoelswereld van de mensen raken en die ze willen mee beleven. Dat kan niet door te surfen op internet of door te kijken naar documentaires op tv. Ook niet door een paar keer per jaar

van de natuur te genieten in de Dordogne, in Scandinavië, Canada of Australië.

Dat besef je pas door hier in je eigen omgeving mee te doen. Meedoen is zintuiglijk ervaren. Natuur en monumenten moet je beleven. Pas dan besef je wat het landschap, de natuur en de historie van je woonomgeving waard is. Dan ga je pas echt beseffen in welke schatkamer we hier in de Zuidwesthoek wonen.

Een schatkamer op de Brabantse Wal die

De Brabantse Wal

niet alleen behouden moet blijven, maar waarvan ook elke vierkante meter ongerepte natuur gekoesterd moet worden. Om iedere dag van te genieten. Nu en in de toekomst.”

Hoogerheide, 22 november 2006.
Adrie Dobbelaar

Nog wat nieuws over de familie Osseschruders

door René Jacobs

In 'Tijding' 2006 – 2 (pag. 37 – 47) staat het artikel 'Een eeuw familie Osseschruders in Woensdrecht'. Van enkele familieleden had ik toen praktisch geen gegevens boven water kunnen krijgen.

Enkele dagen na het verschijnen van de 'Tijding' werd ik opgebeld door Emile van den Eijnden van de Vijverhoeve te Ossendrecht met de mededeling dat hij een akte uit 1876 in zijn bezit had, waarin de namen voorkomen van de door mij gezochte leden van de familie Osseschruders. Ik moest maar eens komen kijken. Van de 82 pagina's tellende akte mocht ik een fotokopie maken. Voor zijn telefoontje en voor zijn toestemming om zonder beperking gebruik te maken van de inhoud van de akte ben ik de heer Van den Eijnden zeer erkentelijk.

De akte, opgemaakt door een notaris uit Antwerpen, heeft betrekking op de verkoop van een aantal onroerende goederen, gelegen onder de toenmalige gemeente Ossendrecht, in het dorp en in de Zuidpolder. De verkoop had plaats op 8 en 15 december 1876 in Antwerpen en in de voorgeschiedenis van deze verkoop speelden leden van de familie Osseschruders een rol. Het was duidelijk dat een zoektocht in het stadsarchief van Antwerpen nodig was om meer aan de weet te komen.

Enkele Osseschruders nader geïdentificeerd

In het stadsarchief, genaamd 'FelixArchief', sinds november 2006 gevestigd in het voormalige Sint-Felixpakhuis, en dan met name in de overlijdensregisters, heb ik de volgende gegevens gevonden.

- *Joanna Osseschruders*, geboren op 10 juli 1773, echtgenote van Antonius Haazen. Overleden te Antwerpen op 28 april 1844.
(In het artikel heb ik geschreven dat in het bevolkingsregister van Ossendrecht van 1830 Antonius Haazen als weduwnaar staat vermeld. Dit klopt dus niet.)
- *Petronilla Osseschruders*, geboren op 6 april 1788, echtgenote van Henricus van der Heijden. Zij overleed te Antwerpen op 9 december 1855.
(In haar overlijdensakte heet haar vader Abraham; dit moet Gerardus zijn.)
- *Joannes Osseschruders*, geboren op 2 februari 1779, echtgenoot van Maria Petronella De Proost. Hij overleed te Antwerpen op 5 november 1850, zij op 27 oktober 1873.
(In het artikel heb ik geschreven dat Johannes vermoedelijk in 1792 was overleden. Dit had ik geconcludeerd uit het feit dat vanaf dat jaar zijn naam niet meer voorkwam in het hoofdgeldkothier van Woensdrecht.)
- *Jacobus Osseschruders*, geboren op 12 januari 1791.
Uit bovenvermelde koopakte blijkt dat hij op 5 november 1850 (de overlijdensdatum van zijn halfbroer Joannes) in Borgerhout woonde en van beroep wagenmaker was. Helaas heb ik van deze Jacobus verder geen gegevens kunnen vinden.

Het genealogisch overzicht (zie Tijding 2006 – 2, pag. 39) kan wat de kinderen van Geraerdt Osseschruders en Adriana Melsen (1^e huwelijk) en Helena Ooms (2^e huwelijk) als volgt worden aangevuld:

Joanna	Joannes	Petronilla	Jacobus
* 1773	* 1779	* 1788	* 1791
† 1844	† 1850	† 1855	† na 05-11-1850
	oo ??		
	N.P. De Proost		

Osseschruders en de Vijverhoeve in Ossendrecht

Op 8 en 15 december 1876 vindt er in de verkoopzaal der notarissen in de Prinsstraat te Antwerpen een openbare verkoop plaats van een aantal onroerende goederen, gelegen onder de gemeente Ossendrecht. Het betrof een bouwhoeve met aanliggende landerijen van bijna zes hectaren, gelegen nabij de Dorpsstraat (nu de Vijverhoeve aan de Vijverweg), en een stuk bouwland in de Zuidpolder van ruim 3½ hectaren. De bouwhoeve werd in vier kopen aangeboden; het stuk bouwland in drie kopen. Van het verloop van de voorlopige en definitieve verkoop met alle daarbij voorgeschreven formaliteiten werd door notaris G.J.A. van Hissenhoven een akte opgemaakt, die ons het volgende beeld oplevert.

De bouwhoeve was op 24 oktober 1839 aangekocht door *Joannes Osseschruders*, rentenier te Antwerpen, van Petrus Johannes Jacobs, landbouwer te Zandvliet, en consorten. Dezelfde Joannes kocht op 21 juni 1842 het perceel bouwland in de Zuidpolder van Jacobus Jacobs, landbouwer te Ossendrecht. Joannes Osseschruders was gehuwd met Maria Petronella De Proost ‘onder het beheer eener wettige gemeenschap’. Op 5 november 1850 overleed hij te Antwerpen, ‘zonder erfgenamen aan welke een wettelijk erfdeel is voorbehouden’. Zijn echtgenote kwam de helft van de nalatenschap in volle eigendom toe; over de andere helft kreeg zij het vruchtgebruik.

De wettige erfgenamen van Johannes Osseschruders waren

- ‘zijn broeder van halve bedde’ *Jacobus Hosse-schruders*, wagenmaker in Borgerhout, die zijn eenzesde deel verkocht aan de weduwe Osseschruders – De Proost,
- ‘zijn zuster van halve bedde’ *Petronilla Osse-schruders*, echtgenote van Henricus van der Heijden, schrijnwerker te Antwerpen, die haar eenzesde deel eveneens verkocht aan de weduwe.
- de kinderen van zijn ‘vooroverledene zuster van geheelen bedde’ *Joanna*

Osseschruders, echtgenote van Antonius Haazen, aan wie het overige vierzesde deel toekwam.

Op 27 oktober 1873 overleed Maria Petronella Osseschruders – De Proost te Antwerpen, waardoor het haar indertijd gelegateerde vruchtgebruik kwam te vervallen. Haar ongehuwde zuster Maria Anna Elisabeth De Proost was haar ‘eenige algeheele legatarisse’. Zij overleed eveneens te Antwerpen op 6 mei 1876. Rechthebbenden op haar nalatenschap waren kinderen van haar reeds overleden neven, genaamd Verbuecken.

Na dit overlijden waren dus leden van de familie Haazen en van de familie Verbuecken gezamenlijk eigenaren van de hierboven genoemde bouwhoeve en landbouwgrond.

(Met het voorkomen van de namen De Proost, Verbuecken en Haazen in de koopakte werd duidelijk waarom er voor deze families missen moesten worden gelezen, zoals opgenomen was in de fundatie Osseschruders; zie op pag. 46 van Tijding 2006 – 2).

Op vrijdag 8 december 1876 werd de eer-

ste koopdag gehouden, waarbij de boerderij in het dorp en het bouwland in de Zuidpolder voorlopig werden toegewezen aan Adrianus van den Eijnden, die reeds als pachter op de boerderij woonde en werkte. De overige percelen bouw- en weiland werden aan Henricus Andreas Adan, zaakwaarnemer, eveneens wonend te Ossendrecht, toegewezen.

Een week later op 15 december 1876 werd de tweede koopdag gehouden, waarbij de definitieve toewijzing zou plaatshebben. Adrianus van den Eijnden bood voor de vier eerste kopen (boerderij met aanliggende landerijen) 17.850 francs en voor de drie laatste kopen (de percelen grond in de Zuidpolder 21.700 francs. De koop werd hem gegund. Hij verklaarde dat hij een perceel bouwland nabij de boerderij had gekocht in naam van en voor rekening van de bovenvermelde Adan, die nu als gemeentesecretaris van Ossendrecht werd vermeld.

Nadat alle partijen de akte hadden getekend, werd waarschijnlijk nog een ‘pientje’ gedronken, waarna ieder huiswaarts ging. Adrianus van den Eijnden ging als pachter

naar Antwerpen en kwam in Ossendrecht terug als eigenaar van de Vijverhoeve met een afschrift van de koopakte (het eigendomsbewijs).

De akte borg hij zorgvuldig op, zo ook zijn achterkleinzoon Emile die hem tot op de dag van vandaag zorgvuldig bewaart. Dankzij die akte weten we weer wat meer over de familie Osseschruders.

INTERMEZZO BETREFFENDE RITMEESTER HENDRIK VAN OS

Over de boerderij de Vijverhoeve, waarvan sprake is in het voorgaande artikel van René Jacobs, vonden wij in OUD-OSSENDRECHTSCH SPROKKELS (1939 – pagina 9) van de voormalig gemeentearchivaris van Bergen op Zoom, de heer C.Slootmans, nog een aardig stukje. Dit verhaal speelt zich af ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog:

“.....Later werd het platteland onveilig gemaakt door de strooptochten der Spaanschen troepen, men had nooit zekerheid de oogst of de veldvruchten te kunnen binnenhalen. Vooral tegen dat de zaak rijp was, kwam de vijand en haalde alles weg. Daardoor waren de landerijen en bouwhoeven zeer laag in prijs. Maar de heeren van het wapen der ruitery hadden daardoor een handig middel om goedkoop land en hoeven te kopen, die ze door hun

eigen ruiters konden laten beschermen door ijverig patrouilleeren. Zoo deed ook Hendrik van Os, die van 1592 tot 1644 in Bergen om Zoom heeft gelegen en die in de boerderij, thans van den heer v.d. Eijnden, eens zijn eigendom, een gevelsteen met zijn wapen liet aanbrengen (op zilver twee aanzijnde ossen-koppen van rood, met een gouden vrij kwartier, waarin een zwarte ster; helmteeken: een paardenhoofd). Deze steen is thans in het gemeentehuis ingemetseld.”

We blijven zitten met de volgende vraag:

Waarom is in 1939 de gevelsteen naar het gemeentehuis van Ossendrecht verhuisd?
En verder: zouden die **Osseschruders** iets met die Van **Os** te maken hebben gehad?

Jeugderinnering

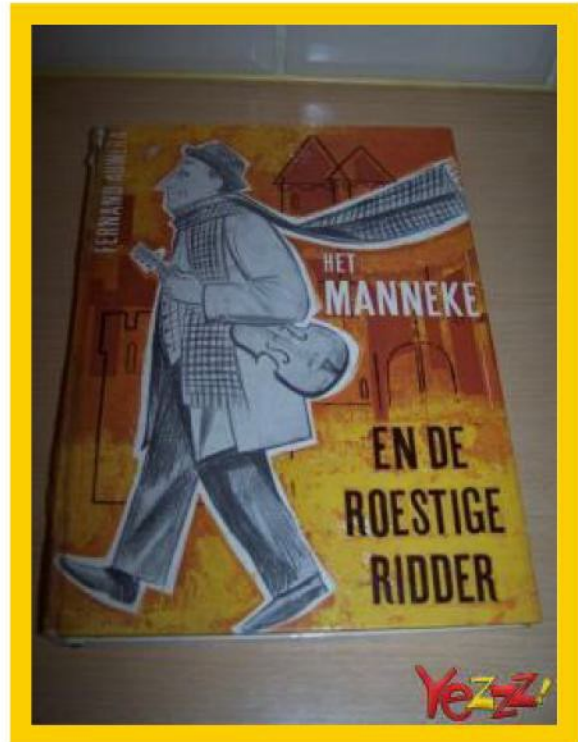
door Louis Minnebach

Ik mot nog dikkels trugdêênke aon twee dienge uit mun jeugd. Tjeerste waar toen ik un jaar of tien waar. Ik speulde gèère meej wa jonges in de zâândbak op ut plentje. Daor waare ok de manne van Kaot de Dooij bij en daor speulde ik jeel gèère meej, want die ojje n'ok un tilleviesie. En ak dan bij die manne waar, mocht ik nogal us naor 't Manneke' kèèke op de tilleviesie. Witte wel, die meej zun lange das, da wier altij uitgezonde deur dun Belz. Nou ojje we daor op nun dag binne gespeuld en toen we wir naor buite gienge, liet ik mun jas daor mar effe binne ligge. Mar buite krêêge we onder mekaor flienck ruuzie, mot zoowgezêêd. Omdagget têêge n' êêtestèèd liep, kwââm mun broer mèn roepe om tuis te komme n'êête. Dus ik wulde mun jas gaon aole, mar die manne wulde mèn nie nor binne laote gaon om mun jas te aole. Toen zeej mun broer, die 'ne kop grwôôter waar dan die manne: "Die jas van ôônze Wiete trug, of ik gwôôï een ruit in bij jullie."

"Da durfde toch nie " zeeje die smerlappe. Mun broer docht gin mement nao, pakte 'ne kei en gwôôide die zoow dur de vurrut. Ik oj mun jas toen gaauw trug; de verzêêkering dekte de schaoi en k'eb nwôôt mir problêême gad meej die manne van de Dooij.

Ut twidde, da was toen we meej un groep aon't speule waore op un plek, die èègeluk verbwôôje turrèn

was. Daor ston ok nog un bestelbuske waor we wa meej rommelde en we krêêge ut veur mekaor om da buske ne n' elling te laote afrijje.

De pliesie kwam toevallug daor in de buurt en zoog 't buske gaon. Dus we moesse snel ut aozepad kieze, en aardlwôôped dur de polder, ôôver weilâânde en dur slwôôte kon ik vèèlig tuiskomme. Mar tellekus as ik un wôorde stoppe bij ôôn in de buurt, gieng mun art flienck tekjêêr. Want ik docht da te pliesie vur de deur zou staon en dattur zoow aon de deur gebeld zou worre. Mar de pliesie et di raodsel van ut rijjend buske glukkig nwôôt op kunne losse, vandaor da d'ik nog stêêds zonder strafblad dur ut lêêve kan gaon. ♣

VAN VROEGER EN NU:

door Corné Brugman

Wie steeds achterom kijkt

“Nou zulde gij vast nie kunne raoje waor da ik gewist ben !” zegt Jan. Gelet op z’n stellige uitspraak probeer ik het zelfs niet eens te raden. Ik zeg dat het vast wel erg leuk moet zijn geweest of bijzonder en vraag mijn oude buurman om het maar gewoon te vertellen.

“Ik ben mee mijnen oomzegger naor den Aanwas gewist”, vertelt Jan. “Ik was daar nog nooit binnen gegaon, maor ja hé? Tinus – mijnen oomzegger – ai in den Woensdrechtse Bode geleze dattut museum open was. Zodoende dattum mij mee nam in zijnen luxe wagen. Anders was ik daor nooit binnen geraakt, hé.”

Omdat ik het museum in Ossendrecht enigszins ken, ben ik benieuwd naar zijn bevindingen. Ik had het natuurlijk kunnen weten. Als eenvoudige boerenknecht is Jan opgegroeid in een maatschappij van rangen en standen en bewaart hij nog altijd afstand van de *hoge heren*. Hij heeft de familie nog gekend die destijds in het museum woonde en daar op zijn eigen wijze altijd een gepaste distantie bij weten te betrachten. Als *gewone man* of als *Jan met de pet* ging hij niet om met mensen *van boven zijn stand*.

Dit was geen vorm van discriminatie of van een minderwaardigheidsgevoel. Maar Jan is opgevoed en volledig vergroeid met de vanzelfsprekende wijsheid: *soort zoekt soort*. Dat hij met z’n neef is meegegaan in het huis waar hij normaal gesproken nooit een voet binnen zou willen zetten, is daarom echt een uitzondering.

Ik vraag Jan wat hem het meest heeft getroffen. Het blijkt de thematentoonstelling over de geschiedenis van de landbouw te zijn en de verzameling oude werktuigen op de binnenplaats.

Het oude herenhuis zelf met de inrichting van begin 1900 is hij snel doorgelopen. Dat was nooit zijn wereld en ook nu voelde hij zich daar min of meer een insluiper.

“Ons leven is nooit zo luxe geweest, hé”, zegt hij zijn beleving verklarend. “Ik eb allenig maor gekeke naor de dingen uit mijn eigen leven.

Uit dienen zogenaamde goeie ouwe tijd. Ge wit wel, uit dienen tijd da-ge-oe eigen kapot most werke en als dank in erremoei most leve.”

Jan vertelt dat hij absoluut nooit jaloers was op de familie die vroeger in Den Aanwas woonde. Hij beredeneert zijn gevoel vooral in termen van rangen en standen. Als een soort van vanzelfsprekende acceptatie van zijn plaats in de maatschappij naast die van anderen. “Ons wierd altij verteld da-wanneerge veur een dubbeltje geboren waart, ge toch nooit een kwartje kon worre, hé? Da-was veur ons zo vanzelfsprekend, da-we daor ok volledig in berustten, hé. Allenig maokten we wel grapkes

daormee. We zeiden dan ook altij tegen mekander, dat ge-ut nie kost helpe da-ge errum geboren waart, maor wel dattut oe eigen stomme schuld was as ge vervolgens errum trouwde. Maor ja, soort zocht altij soort, hé? Trouwens ons vader en moeder zouwen het nooit goed gevonde ebbe, wanneer d’r één van ons met een levensgezel van boven onze stand naor huis was gekomme. Da-dejen we dan ok nie hé? Trouwens de kinders van hoge heren of van grote boeren, mochten evencens nie trouwen mee iemand van benejen ulderen stand. Da-ging nie deur, hé? Zo benne d’r veul ongetrouwd gebleve, hé? Want da-was algemeen den regel, soort zocht soort of trouwde simpelweg nie.”

Het is me duidelijk. Het aangeleerde standsverschil is bij Jan niet te overbruggen en verklaart z’n houding zelfs in onze 21e eeuw, wanneer hij het oude herenhuis bezoekt dat nu als streekmuseum is ingericht. Stukken enthousiaster vertelt hij over z’n andere bevindingen.

De foto’s van de boerenpaarden, het werk op het land, de oude handwerktuigen en de eerste

mechanische dorsmachines. Dat zijn herkenbare herinneringen voor hem. Bij het zien van de paarden en de werktuigen, ruikt hij als het ware de dieren en voelt hij in gedachten zijn spieren weer als na een dag van hard werken. Het zijn beelden en emoties uit zijn jonge jaren. Z'n diep doorleefde levenservaringen, uit de krachtigste periode van z'n leven.

Ik probeer Jan ook te laten vertellen over wat hij niet leuk vond in het museum en over wat hij gemist heeft. Lang hoeft hij daarover niet na te denken.

Tot mijn verrassing vertelt hij dat het enorme enthousiasme van de gidsen - die de mensen rondleidden - hem verbaasde. Even denk ik dat hij appelleert aan de historische verhalen over de tijd dat het museum nog een elitair herenhuis

was. Of dat het de sensationele verhalen moeten zijn over prinses Paulientje wellicht. Maar dat blijkt voor hem geen teleurstelling. Nee, mijn buurman heeft overduidelijk zelfs grote waardering voor het enthousiasme van de gidsen die als vrijwilliger werken in het museum. Jan heeft zich alleen verwonderd dat er *alleen maar* de verzameling van voorwerpen is uit de periode van honderd jaar geleden en over de nostalgische wijze waarop uitsluitend daarover gepraat werd. Niet onbegrijpelijk wellicht, want mijn buurman komt anders nooit in een museum.

“Da's volgens mij nie-elemaal van toepassing op hedendaagse heemkunde”, zegt hij op een wijze die hem - zeker in dit kader - volkomen vreemd is. “Da's veural weemoed. Vandaag d'n dag verwacht een mens toch ook maatschappelijke ambities, gebaseerd op het verleden veur ons heden en onzen toekomst.”

Afwachtend kijkt hij me aan. Ik dring erop aan om verder te vertellen met de vraag: “Wat had je dan gehoopt te vinden?” Z'n antwoord verast me volkomen.

Van een heemkundig museum verwachtte Jan ook informatie over het in stand houden van onze streek. Concrete informatie over specifiek onze Zuidwesthoek. Details die onweerlegbaar

informerend over wat ons heem zo bijzonder maakt. Wat Zuidwest-Brabant onderscheidt van de rest van Nederland en wat zo uniek is, dat het zonder meer behouden behoort te blijven. Als landschappelijk erfgoed, als cultuurhistorisch erfgoed, als toeristische trekpleister. Jan vertelt dat hij ook dat unieke onderscheid van ons heem graag benadrukt had willen zien. Samen met een enthousiast pleidooi tot behoud. Zoals men dat elders nastreeft, restau-

reert en via heropbouw zo mogelijk terugbrengt in de oorspronkelijke staat. Hij had verwacht dat een inspirerende en enthousiaste organisatie ook in Den Aanwas nadrukkelijk het behoud van zijn Zuidwesthoek zou nastreven. Net als men ook de herinrichting van het oorspronkelijke landschap zou bijbe-

Jan is hierin enigszins

teleurgesteld. In Den Aanwas vond hij vooral nostalgie en beelden van een verloren gegaan verleden. Ik vraag hem om een concreet voorbeeld te noemen van behoud en herleving uit ons verleden. Onmiddellijk noemt hij de trambanen, met de remise en de tramhaltes. “Overal in ons land kunde-gij zien da-ze daar weer stoomtreinen of trammekes op late rijden veur de toeristen. De tramhaltes worre daor afspanningen, waar kefeekes en herbergen met streekgerechten herleven. Maor in Den Aanwas zag ik spijtig genoeg allenig maor een tekening en foto's over hoe het ooit was en volledig is verdwenen. Ik versta dat nie, hé? Da de mense blij zijn, dat een deel van onze ouwe trambanen nou allenig nog bestaat in den vorm van asfalt veur fietsers.”

Ik ben er beduusd van. Mijn oude buurman die normaal stil en teruggetrokken leeft, bekijkt het museum vanuit een invalshoek die ik in de verste verte niet bij hem verwacht had.

Voorzichtig probeer ik Jan te laten vertellen, waar zijn standpunt uit voort komt.

Hij antwoordt zonder twijfel: “De gemeentepolitiek en het bestuur van het museum ebbe vermoedelijk een onvoldoende duidelijke toekomstvisie veur den Zuidwesthoek.”

Hij verduidelijkt zijn gedachten en zegt dat de politiek in onze gemeente te gemakkelijk de ondernemers in onze regio volgt. Ze laten deze groep mensen het liefst alle risico's en investeringen voor hun rekening nemen. Het gevolg is uitsluitend een gedwee streven naar economische groei. Volledig identiek aan wat op zoveel plaatsen elders gebeurt. Dus de bouw van nieuwe woningen, de aanleg van nieuwe industrieterreinen en natuurlijk ook de realisatie van een rondweg. Om vooral het transport en de mobiliteit te bevorderen en om zodoende nog meer bedrijvigheid en inwoners van elders aan te kunnen trekken.

“Zo make ze – zonder voldoende of krachtige tegenspeulers – onze Zuidwesthoek onherstelbaar kapot. Ge wit-toch wel zeker da-zelfs van den Brabantse Wal al veul verdwenen is? Ik wit zeker, da-as d'r niks verandert, d'r straks steeds meer oorspronkelijk landschap zal verdwijnen. Zogezeid allemaol omdat-ut goed is veur den economie, hé? En dattut uitzicht op den Brabantse Wal verpest zal worre deur van die hoge windmeulens, uitbreiding van het vliegveld en een negen meter hoog gasdrukverdeelstation.”

Mijn hoogbejaarde buurman heeft gelijk. Omdat er geen visie is op de kenmerkende eigenschappen van ons heem en er geen politiek beleid is om de Zuidwesthoek als zodanig herkenbaar te behouden en te exploiteren, geeft men ons erfgoed volledig uit handen.

Sloop van beeldbepalende gebouwen en opoffering van originele landschappen is daarvan zichtbaar en hoogfrequent het gevolg.

“Daorum ai-ik van het heemkundemuseum verwacht om nevenst de museum collectie van rond 1900, daar tevens een toekomstbeeld te vinden en een krachtig pleidooi veur een behoudend en restaurerend beleid. Maor ut enigste wa-da ik zag was dienen col-

lectie van vergane glorie. Niks anders dus dan nostalgie. Da was 't ok waarover de gidsen zo enthousiast vertelden. Over oe-het-ier was en oe da-de mense ulder spullekes vroeger gebruikten. Allemaol nostalgie uit den ouwe tijd, hé? Daarmee maken ze ulder eigen zekers nie impopulair, hé? Want zo lopen ze den politiek en den ondernemers nie veur de voeten. Maor ze lope zo wel - onbedoeld vaneigenst – onzen Zuidwesthoek in den weg. Ons unieke leefgebied gaat helemaol en voorgoed verloren, dat geef ik oe op een briefke!”

Ik kijk beduusd voor me uit. Stel dat Jan gelijk heeft? Wordt onze Zuidwesthoek dan een kopie van de directe omgeving van de Randstad? Verandert de economische groei en de industriële opmars tussen Antwerpen en Rotterdam ook onze Zuidwesthoek onherroepelijk?

Wonen wij en onze (klein)kinderen over enkele decennia niet langer in het stille en groene hart van Zuidwest-Brabant? Wellicht heeft Jan met z'n boerenverstand juist heel goed geluisterd en rondgekeken in Den Aanwas en daarvoor terecht waargenomen wat de meeste bezoekers in hun nostalgische beleving en ontroering volledig ontgaat. Het museum moet inderdaad niet alleen maar terugblikken. Maar ook enthousiast en overtuigend tonen hoe in de toekomst ons heem er uit *kan* zien en er eigenlijk uit zou *moeten* zien.

Even valt het gesprek met mijn buurman stil. We staren enige minuten zwijgend voor ons uit.

Tot Jan de stilte doorbreekt met een treffende gelijkenis.

“Witte-gij watur gebeurt as ge op straot loopt en ge teveul achter oe kijkt? Wie teveul achterum kijkt, die valt op zijn gezicht!” zegt hij concluderend.

Ik vrees dat mijn oude buurman in veel opzichten gelijk heeft.

ALLOCHTONE IN OSSENDRECHT

door Gaby van Rijen

De Ossendrechtaren zullen tegenwoordig niet meer opkijken van weer een allochtoon in hun lieflijk dorpje; zij wonen tenslotte in een grensplaats en de globalisering heeft hier ook toege-slagen. Maar toen ik 27 jaar geleden in Ossendrecht belandde was het een beetje anders. Naar mijn weten woonden er in die tijd geen exotische buitenlanders, uitwijkingen van de voormalige Nederlandse koloniën en uit België niet meegeteld. Dat was bekend volk dat wel Nederlands sprak al kwam men van buiten de dorpsgrenzen. Na een vlucht van bijna vier uur van Boekarest naar Amsterdam en nog eens twee uur in de auto van Amsterdam naar Ossendrecht, was ik thuis, mijn nieuwe thuis, nog steeds mijn thuis. Van de autorit van Schiphol hier naartoe weet ik niets meer, behalve dat, op de hoogte van Bergen op Zoom, de naam van een transportbedrijf met grote letters prijkte: DE GRAUW. Die naam was voor mij jaren daarna het teken dat ik dicht bij huis was, eerst omdat het even duurde om de afstanden en de bochten richting Ossendrecht uit mijn hoofd te leren, later met het gevoel, nog even en dan zijn wij thuis. Thuis in een dorp met een eigen gemeentehuis, dat ik als nieuwe inwoner, de dag na mijn aankomst, mocht opzoeken om me aan te melden en mijn Nederlandse paspoort aan te vragen. Na twee weken kreeg ik bericht dat het al klaar lag! Zo makkelijk ging het toen: ik was met een Nederlander getrouwd, kwam in een Nederlandse gemeente wonen en de rest was werk voor de papiermolen. Geen taalcursus nodig, geen inburgering, geen test en geen plechtigheid. Ik was amper een dag in Ossendrecht toen mijn man voor drie dagen op zakenreis moest; daar zat ik dan, moederziel alleen, ver buiten de dorpskom, geen woord Nederlands sprekend.

Als nieuwbakken vrouw des huizes ging ik de nieuwe winkelwereld verkennen ... te voet. Het moment is gekomen om een streng bewaard geheim uit mijn biografie te onthullen: ik kon en ik kan nog steeds niet fietsen!!! Ja, in dit fietsland bij uitstek bestaat een rariteit die past in een circusshow naast de slangenvrouw, de bebaarde vrouw enz.: de vrouw die niet kan fietsen. Is het de schuld van de inburgeringsplicht, die toentertijd ontbrak, of de schuld van mijn moederland, waar de fietsende mens gewoon niet in het straatbeeld waarneembaar is? Hoe dan ook, het is niet de schuld van mijn man: op mijn eerste verjaardag in Nederland gaf hij me een fiets en zette me erop, hopen met mij de omgeving onveilig te gaan maken. Dat gebeurde ook, alleen niet de omgeving, maar ikzelf was onveilig: na een paar redelijk verlopen ritjes waar ik letterlijk géén oog voor het landschap had, kwam van de andere kant een groep veel meer ervaren fietsers (niet moeilijk te vinden, gezien mijn stuntelige debuut) uitgerekend toen wij langs een sloot reden, met mij aan de kant van de sloot natuurlijk. Wel, die sloot heb ik van heel dichtbij gezien en bestudeerd, uiteraard niet helemaal uit vrije wil, en dat was gelijk de laatste keer dat ik op een fiets gezeten heb, hoewel ik 's nachts nog af en toe droom dat ik een natuurtalent ben op de fiets. Het zullen wel de stille verwijten van mijn adoptieland zijn! De kennismaking met de nieuwe leefomgeving ging verder zonder schokkende gebeurtenissen. Ik paste me al doende aan wat ik zag, hoorde en meemaakte aan: ik leerde "chinees" eten (stiekem vroeg ik me af hoe men dat doet), asperges en zeekralen, kortom de culinaire inburgering ging vrij goed. Tot op de dag dat wij naar de markt gingen en daar verse tuinbonen kochten, een hele berg. In mijn ogen waren ze een beetje

uit de kluiten gewassen sperziebonen die, eenmaal in stukjes gesneden, de claim legden op de grootste pan in de keuken en verder gesmoord, beboterd en voorzien van fijngeknipperde uitjes, op het bord van mijn man belandden. Groot was mijn verbazing toen hij vroeg wat dit was. Wat een vraag, natuurlijk de tuinbonen die wij op de markt hadden gekocht. De blik van ongeloof op het gezicht van mijn man was en blijft moeilijk te beschrijven, het lot van de arme tuinbonen was bezegeld, niets meer kon ze redden van de vuilnisbak. Op die avond waren onze lege magen voornamelijk gevuld met smakelijk gelach en de familiefolklore was een anekdote rijker. In het Engels natuurlijk, want drie jaar lang was Engels de voertaal bij ons, thuis en overal waar wij kwamen. Op een goeie dag weigerden onze beste vrienden maar één woord Engels tegen mij te zeggen en sindsdien hebben mijn man en ik nooit meer Engels met elkaar gesproken, behalve in gezelschap van anderstaligen. Wij vonden het daarna zeer onnatuurlijk deze "vreemde" taal nog te gebruiken.

Maar ere zij wie ere toekomt: zonder mijn studenten van de beginjaren had ik het Nederlands nooit zo snel onder de knie gekregen. Twee maanden na mijn aankomst begon ik les te geven in verschillende talen die ik al kende, individueel en in groepsverband, met uitleg vanzelfsprekend niet in het Nederlands, want ik zat zelf op een taalcursus in Breda! Desalniettemin, met veel steun van mijn vrijwillige slachtoffers kwamen wij er gezamenlijk uit; zij hebben een beetje "over de grens" van mij geleerd en ik heel erg veel Nederlands van hen. Terugdenkend, hoe dikwijls had ik "kas" in plaats van "kaas" of "beer" in plaats van "bier" aangeboden? Ondanks al mijn fouten vonden zij in België dat ik een Nederlandse tongval had en in Amsterdam zeggen zij nog steeds dat ik uit België kom, dus uit het zuiden. Toegegeven, ik ben hier ingeburgerd in Ossendrecht, dus de invloed is duidelijk te horen en te merken; wanneer gevraagd, beweer ik altijd dat ik uit Brabant kom, tenminste, dat ik in Brabant woon. Gelukkig is niemand nieuwsgierig naar mijn geboorteplaats! Was het maar zo, dan zou ik kunnen zeggen dat ik voor de tweede keer geboren ben, in Ossendrecht, en dat mijn tweede moederland Brabant is, en daardoor logischerwijze Nederland. Want, wat zou ik anders kunnen zeggen over het land waar ik al meer dan de helft van mijn leven heb doorgebracht en waar ik nog steeds naar alle tevredenheid leef, naast dezelfde Nederlandse man en in hetzelfde Nederlandse landschap als bij mijn tweede begin? Dit zonder

onrecht te doen aan het land waar ik echt geboren en als mens gevormd ben, waar ik met liefde omringd door familie en vrienden kon worden wat ik nu ben, ondanks de duistere tijden van het communisme in Roemenië.

Vanaf de omwentelingen in december 1989 die live te volgen waren op alle televisiezenders zijn mijn man en ik betrokken bij tal van ontwikkelingen en projecten in mijn land van afkomst. In de Zuidwesthoek hebben wij het eerste benefietconcert gehouden, met dank aan de paters van Huijbergen en Jan en Rina Kerremans uit hetzelfde dorp. Als in een roes denken wij terug aan al die hulptransporten op onze oprit, aan De Uitdaging ten bate van onze gehandicapte meisjes in Slobozia en aan zo veel meer acties bij scholen en maatschappelijke organisaties in de kerkdorpen van de huidige gemeente Woensdrecht. De laatste in deze rij is ons restauratieproject in Frauendorf Axente Sever, in het Duitstalig gebied van Roemenië. Na gepassioneerd onderzoek kwamen wij er achter dat er ook Lage Landers bijna negen eeuwen geleden hun heil gingen zoeken in Transsylvanië en dat hun sporen vandaag de dag nog te vinden zijn in de dialecten en gebruiken van de Roemeense Saksen. Helemaal in de ban van dit gezamenlijk erfgoed organiseren wij lezingen en tentoonstellingen in heel Nederland, om meer bekendheid te geven aan het feit dat de banden tussen Nederland en Roemenië veel ouder zijn dan de diplomatieke contacten die enkele jaren geleden gevierd zijn.

Nee, ik probeer hier niet te beweren dat wij Ossendrecht en ik verre verwanten zouden zijn, wel dat in het nieuwe Europa onverwachte bruggen over de tijd klaar staan voor herontdekking. Om die bruggen weer zichtbaar te maken hebben wij ons vrijwillig de rol aangemeten van parttime ambassadeurs van beide landen, een veelzijdige, soms moeizame, maar ook een zeer verrijkende taak. Naast dit soort bezigheden genieten wij elke dag, omringd door zorgzame burens, van ons klein paradijsje op de Brabantse Wal, op het hoogste punt van Ossendrecht, met uitzicht op de katholieke kerk en op de haven van Antwerpen. Terwijl ik dit schrijf, valt me op dat ik herhaaldelijk van dualistische symbolen gebruik maak: Ossendrecht en Antwerpen, Nederland en Roemenië, nood en hulp, oost en west, nieuw en oud. Een kant-en-klare verklaring hiervoor heb ik niet, misschien is het omdat ik uit twee werelden kom, misschien is het door mijn aard, de rest is giswerk. Een ding is zeker, ik heb maar één thuis, en dat staat op de Brabantse Wal, in Ossendrecht. ♣

Kantklos-doe-dag

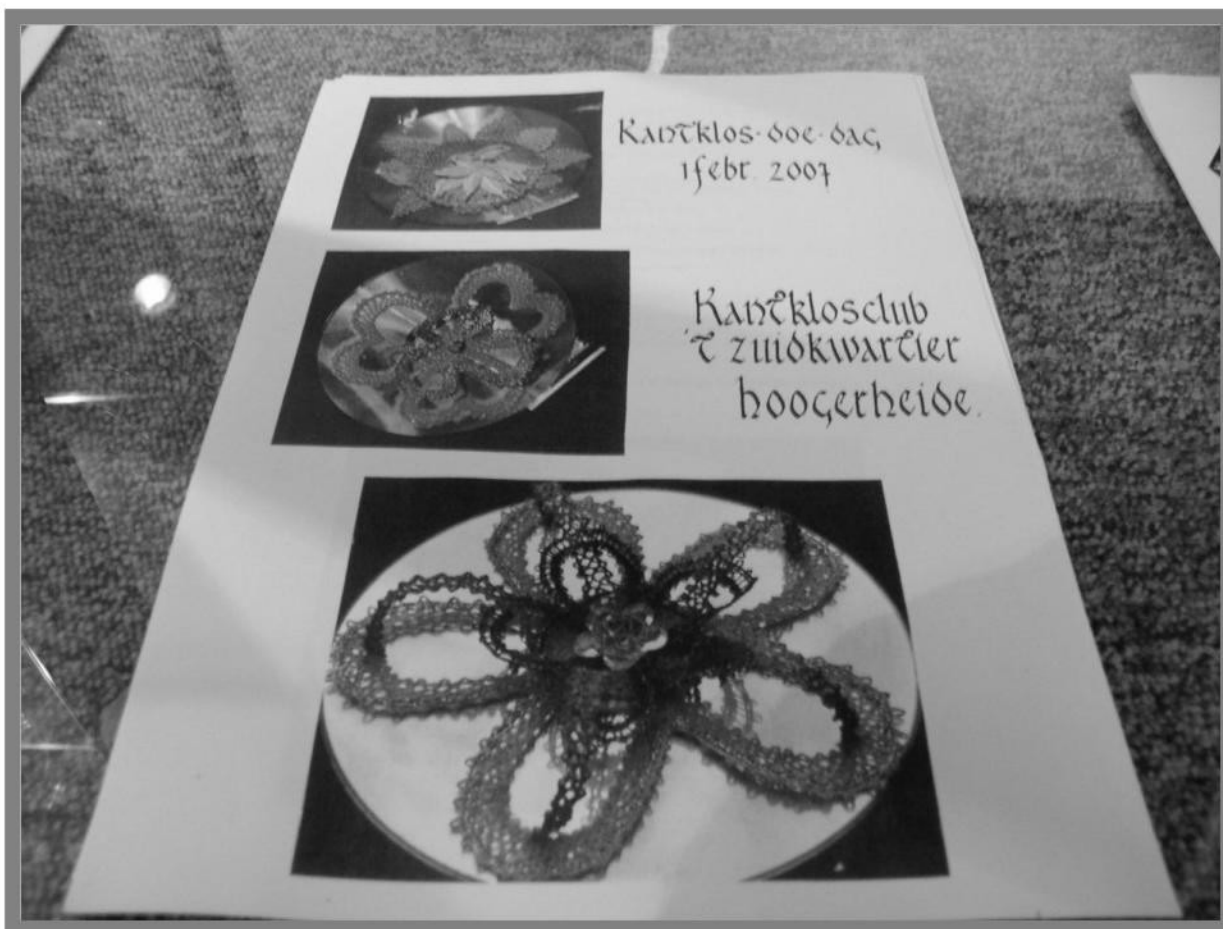
Op dinsdag 1 februari werd in het museum Den Aanwas te Ossendrecht een kantklos-doe-dag georganiseerd. Om half tien die morgen kwamen leden van de heemkundekring uit Halsteren en de Zuidwesthoek in het cafeeke Den Aanwas bijeen om eerst gezellig een kopje koffie te 'doen'. Rond tien uur volgde uitleg over het programma, het bestuderen van de prikking, keuze van en opzetten van patronen.

Na de lunch werd onder gezellig gebabbel, adviezen en hulp aan elkaar verder gekantklost tot het om drie uur tijd was om met een tevreden gevoel afscheid te nemen. De dames zijn in staat zeer ingenieuze patronen te verwerken en het was alleszins de moeite waard dit als onderdeel van de tentoonstelling* over oude handwerken te tonen. Daar was in ons museum, naast andere handwerktechnieken, niet alleen te zien wat er deze dag gemaakt was, maar waar ook eerder volop werkuurtjes aan besteed zijn.

Het is een hobby waar heel wat inzicht, handigheid en geduld voor nodig is en als resultaat een knap stuk werk oplevert.

Hierna wat foto's van de geslaagde doe-dag.

*Vanaf 8 april tot augustus 2007 had onze kantklosafdeling een prachtige en educatieve tentoonstelling in museum Den Aanwas. Helaas was onze Tijding van april al vol met andere artikelen om hierover nog verslag te kunnen doen.

Er wordt hevig overleg gevoerd

een kunststukje

En nu aan het werk

Het klaarmaken van de lunch

lunchen dames

... even afwassen

... en weer verder

Wulde nog un bakske?

Scène uit Schipper naost Mathilde

Lwoopt ies efkes bai mijn binne,
Veur ne bak koffie mee ne koek.
Ge oef echt nie laank te blijve
'k Zen al blai mee oew bezoek.

Saome erges over praote,
Da doe ne mees aljeen mar goed.
Geggut misschien nie ien de gaote
Da da bai mijn al jeel wa doet.

En oe ga gut mee o eige,
Zij de altai nog goed gezond?
Want ge kun zo gauw wa krijge
Jao, ge old de woorde ut mijne mond.

Gaogut nog goed mee de kienders,
Die zen zeker bekaast al grwoot?
Straks krijge ze ne buik mee vlinders
Pas oep, da ze nie belaaende ien de slwoot.

Iek zal ies gauw wa koffie zette,
Of edde misschien liever thee?
Iek eb zjuust un nuw apperaot gekocht
't Aander gieng maor dartig jaor mee.

Smokt tie goed, wilde un koekske,
Of doe de misschien wok aan de lijn?
Zo jen koekske kan geen kwaod wur,
Want da ziede wel aan mijn.

Wa d'un weer de leste tijd ai,
En de gas ies wok omwoog.
'k Zen toch blai da ut langer liecht bleft,
Morge ies 't misschien wur drwoog.

Wulde nog un bakske koffie,
Geh zeker nog wel efkes tijd?
Iek zen zo blai mee jouw bezoekske,
Want iek wil oe nog nie kwijt.

Kekte geire televisie?
Wa ies ut veul veraanderd nou.
Witte nog van Schipper naost Mathilde?
Matilleke, da was zen vrouw.

Gaode al weg, ut was gezellig,
Al edde gij nie veul gezeed.
Iek oop da ge nog ies terugkomt
De koffie die staot altai grjeed.

Ou doe.

Coralia van Zunderd-Leijs
Heideduin, Kamer 12 0164-617142

INFORMATIE VOOR DE LEZER

“Tijding” is het periodiek van de heemkundekring “Het Zuidkwartier” en verschijnt 3x per jaar. Het Zuidkwartier betreft het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, omvattende de plaatsen Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij: de heer J.Halters, Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht - tel. 0164 – 67 28 54 Tevens zijn losse nummers van “Tijding” bij hem verkrijgbaar.

De normale afleveringen kosten € 3,25 per stuk (van het lopende jaar € 4,00) Speciale uitgaven en dubbeltijdingen kosten € 4,00 per stuk. (Van het lopende jaar € 5,00) Gebruikte, in goede staat verkerende, Tijdingen kosten € 2,00 per stuk. De contributie bedraagt vanaf 1-1-2006: € 16,00 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 7,00 extra aan portokosten in rekening gebracht. Voor België € 9,00.

Nieuwe leden kunnen zich ook opgeven door middel van storting van de jaarcontributie bij de Rabobank te Ossendrecht op nr. 14.05.21.437, of op gironummer 276.04.67 ten name van penningmeester Heemkundekring “Het Zuidkwartier”, Lorentzstraat 7, 4631 HC Hoogerheide.

Nadruk van, of overname uit “Tijding” van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring “Het Zuidkwartier” aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

Vormgeving Tijding: Maria Roskamp
Gedrukt door Sprintcopy Bergen op Zoom

BESTUUR HEEMKUNDEKRING “HET ZUIDKWARTIER”

Voorzitter:

mevr. F. Stoutjesdijk-Jansen
Aanwas 40, 4641 JJ Ossendrecht
tel. 0164 – 67 25 63

Vice-voorzitter:

de heer C. van Beeck
Keizerstraat 44, 4645 GR Putte
Tel. 0164 – 60 38 04

Secretaris:

De heer A.M. Prop
Hugo de Grootstraat 5, 4631 GJ Hoogerheide
tel. 0164 – 61 05 23

Penningmeester:

de heer H. Cortie
Lorentzstraat 7, 4631 HC Hoogerheide
Tel. 0164 – 61 27 96

Bestuursleden:

de heer A.J. Dobbelaar, tel. 0164 – 61 31 73
Matthias Wolffstraat 14, 4631 KD Hoogerheide

de heer P. de Dooij, tel. 0164 – 61 23 16
Dorpsstraat 73, 4634 TN Woensdrecht

de heer J.Halters, tel. 0164 – 67 28 54
Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht

de heer L. van Hoek, tel. 0164 – 61 35 25
Nijverheidsstraat 5, 4631 KS Hoogerheide

de heer J. van Loon, tel. 0164 – 67 27 82
Kon. Wilhelminastraat 22, 4641 GS Ossendrecht

de heer D. Verbeek, tel. 0164 – 61 61 96
Matthias Wolffstraat 10, 4631 KD Hoogerheide

CONTACTADRESSEN WERKGROEPEN

www.hkk-zuidkwartier.nl

Evenementen: Bestuur

Heemschut:

de heer J.van Elzaker, tel. 0164 – 61 22 24
Verlengde Duinstraat 2, 4631 HS Hoogerheide

't Kwartier:

de heer J. Wils, tel. 0164 – 61 24 47
Prins Hendrikstraat 35, 4631 KB Hoogerheide

Kruidentuin: Vacant

Museum:

mevr. F.Stoutjesdijk-Jansen, Aanwas 40,
4641 JJ Ossendrecht, tel. 0164 – 67 25 63

Distributie /Documentatie/ Redactieraad:

kopij inleveren bij de heer J.Halters,
Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht
tel. 0164 – 67 28 54

Archeologie:

mevr. K. Sion (secretariaat), tel 0164 – 67 26 78
Eikenlaan 3, 4641 GB Ossendrecht

Fotografie:

de heer A. Kil, tel. 0164 – 67 28 87
Moleneind 37, 4641 SB Ossendrecht

Genealogie:

de heer C. Cleeren, tel 0164 – 60 35 33
Past. Dierckxstraat 17, 4645 EK Putte

Oude handwerktechnieken:

mevr. V. Suykerbuyk-van Agtmaal, Raadhuisstraat
114, 4631 NJ Hoogerheide, tel. 0164 – 61 25 36

Oude talen, gezegden, spreuken enz.:

de heer W. Groffen, tel. 0164 – 61 24 41
Pasteurstraat 51, 4631 LE Hoogerheide

Toponymie: ad hoc

Op de kaft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historische kaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

LAENT

HOONT

PARS

DEN

HVLST TER

AMBA

DULLART HVLST

DEN BROUWER

Onse Vrauwe polder

Grawege
Worde

Valkenisse

Joosfennesse

Heyns dyck

Nieuw
Lans
Polder

Zaune
Polder

Maria
Poldre

Zandenhoff

Houtenisse

Platten

Heyns dyck

Bou

Ravers
berch
deloos

Oots Voeg
gel

West Voegel

FortRoou

SPauwels

Lans
weerde

Zanberge

Pont Vlier
S. De. n.

Rape

Dullart

Sant berch

HVLST

Moer Vaert

Naffou

S. Ians
stene

Stenschen
dyck

Voer houte

Sluys

Steken

Hier Wordt a
oet Bevoechten
eemige H. Sta's

Ver Dre
groeuwe
Landt

La Pazma

S. Gilles

Twee Brabans

